

T.C.
BAŞBAKANLIK
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

TÜRKİYE'DE KADININ DURUMU

Haziran 2008
ANKARA

TÜRKİYE’DE KADININ DURUMU

1.GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti kadın konusuna ilişkin olarak dünyada istisnai ve özgün bir tarihsel deneyim yaşamıştır. Kadınların ilerlemelerine ve güçlenmelerine ilişkin olarak günümüzde alınan bütün kararlarda ve uygulanan bütün politikalarda bu tarihsel deneyimin yansımalarını görmek mümkündür. Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu 1923 yılını izleyen ilk 10 yılda Atatürk’ün önderliğinde gerçekleştirilen reformlar, bir yandan kadının yurttaşlık hakları kazanmasını, diğer yandan Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlamış, böylece büyük bir toplumsal değişim gerçekleştirilmiştir. Laik hukukun benimsenmesi ile kadınların eğitim, çalışma yaşamı, siyaset gibi kamu alanlarına açılması mümkün kılınmış ve eşitlikçi kamu politikaları ile devlet bu katılımı özendirilmiş ve desteklemiştir.

Bu reformlardan Türk kadınına doğrudan etkileyenlerin başında 1924 yılında kabul edilen, eğitimi tek sistem altında toplayarak kadınlara erkeklerle eşit eğitim imkanları sağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1925 yılında kabul edilen Kıyafet Kanunu, kadınların yasal statüsünü bütünüyle değiştirerek gerek aile içinde gerekse birey olarak eşit haklar sağlayan 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunudur. Bunların yanı sıra kadınların yasal statülerinin eşitlenmesinde diğer önemli aşama ise siyasi hakların kazanılmasıdır. Türk kadınlarına 1930’da yerel, 1934’de de genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı birçok batı ülkesinden önce tanınmıştır.

Türkiye tarafından 1985 yılında onaylanan Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi öncelikli olmak üzere, Avrupa Sosyal Şartı, Çocuk Hakları Sözleşmesi, ILO, OECD, AGİK gibi kuruluşların sözleşme, karar ve tavsiyelerinin Kahire Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Planınının, 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı ve Pekin Deklarasyonunun iç hukukta uygulanması yönünde çalışmalar sürdürülmektedir.

Türkiye, 4. Dünya Kadın Konferansı gibi dünya kadınlarının statülerini yükseltmeyi amaçlayan bir uluslararası toplantıda Eylem Planını hiç çekince koymadan kabul etmiştir. Konferansta, ülkemiz 2000 yılına kadar anne ve çocuk ölümlerinin %50 azaltılması, zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması, kadın okur-yazarlığının %100’e çıkarılması yönünde taahhütte bulunmuştur. 1997 yılında zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılmış, anne ve çocuk ölümlerinde önemli düşüşler olmuş, düzenlenen okuma-yazma kursları ile kadın okur-yazarlığı oranı yükselmiştir.

Özellikle 1980’li yıllarda ivme kazanan kadın hareketi, kadınlar ile ilgili her soruna “kadın bakış açısıyla yaklaşma ilkesi”ni yerleştirme çabasını sürdürmektedir. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini onaylayan ülkemiz de, kadın politikaları geliştirmek amacıyla ulusal mekanizma olarak 1990 yılında kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), sorunların parlamentoya taşınmasında ve kadınlar lehine kararlar alınmasında etkili çalışmalar yürütmektedir.

II. Dünya Konferansının ardından 1 Mart 1980 tarihinde Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) üye ülkelerin imzasına açılmış, Türkiye’nin 1985 yılında onayladığı Sözleşme, 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İmzalanan CEDAW Sözleşmesinin 18. maddesi uyarınca; taraf devletler, her dört yılda bir dönemsel ülke raporlarını Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Komitesine sunmak zorundadırlar.

Türkiye bu zorunluluk kapsamında ilk raporunu 1990, İkinci ve Üçüncü Birleştirilmiş raporunu 1997 yılında, Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Ülke raporunu 2005 yılında sunmuş ve savunmuştur. 6. Dönemsel Ülke Raporunun hazırlıklarını tamamlayan KSGM, söz konusu Raporu 2008 yılı içerisinde CEDAW komitesine sunacaktır.

2- YASAL GELİŞMELER

a) Anayasa

Türkiye'de kadın-erkek eşitliği ilkesi, Anayasanın 2001 yılında yapılan 41 inci ve 66 ncı maddeleri, 2004 yılında yapılan 10 uncu ve 90 ıncı maddelerindeki değişikliklerle güçlendirilmiştir.

- Anayasa'nın 10 uncu maddesine;
"Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür." hükmü eklenmiş,
- 41 inci maddesine;
"Aile Türk toplumunun temelidir" ifadesinden sonra gelmek üzere "ve eşler arasında eşitliğe dayanır." hükmü eklenmiş,
- 66 ıncı maddesinde;
Türk vatandaşlığının düzenlenmesi ile ilgili eşitsizlik içeren hüküm maddeden çıkarılmıştır.
- 90 ıncı maddesine;
"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla ulusal kanunların aynı konudaki farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek ihtilaflarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır" hükmü eklenmiş, bu çerçevede CEDAW Sözleşmesi de ulusal düzenlemeler karşısında üstün konuma getirilmiştir.

b) Yeni Türk Medeni Kanunu

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilerek 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Türk Medeni Kanunu Türk toplumuna çağdaş gelişmeleri yaşama imkanı tanıyan bir düzenlemedir.

Medeni Kanun yeni şekliyle kadın-erkek eşitliğini gözeten, cinsiyet ayrımcılığına son veren, kadınları aile ve toplum içerisinde erkekler ile eşit kılan, kadın emeğini değerlendiren bir düzenlemedir.

Yeni Medeni Kanun ile özellikle aile hukuku alanında bugüne kadar yaşanan gelişmeler değişim ve ihtiyaçlar dikkate alınarak çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Kanun ile getirilen başlıca düzenlemeler şunlardır;

- "Aile reisi kocadır" hükmü değiştirilerek "evlilik birliğini eşler beraber yönetirler" hükmü getirilmiştir.
- Eski Kanunda evlilik birliğini temsil hakkı, bazı haller dışında kocaya ait iken, yeni Türk Medeni Kanununda evlilik birliğinin temsili eşlerin her ikisine verilmiştir.
- Evin seçimini kocanın yapacağı hükmü değiştirilerek, eşlerin oturacakları evi birlikte seçecekleri hükmü getirilmiştir.
- Kadına önceki soyadını kocasının soyadından önce gelmek üzere kullanabilme hakkı veren ve 1997 yılında yapılan değişiklik yeni yasada aynen benimsenmiştir.

- Eski Medeni Kanunda yer alan eşlerin çocukların velayetini birlikte kullanacağı, anlaşmazlık halinde ise babanın reyinin üstün olacağı hükmü değiştirilerek, eşlerin velayeti birlikte kullanacakları hükmü getirilmiştir. Evlilik dışında doğan çocuğun velayeti anneye aittir.
- Yeni Medeni Kanunda eşlerden birinin meslek ve iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda olmadığı hükmü getirilmiştir. Bu düzenlemeyle eşler mesleklerini diğer eşten izin almadan sürdürebileceklerdir. Ayrıca maddenin devamında "eşlerin meslek seçiminde evlilik birliğinin huzur ve yararını göz önünde tutması" gerektiği yer almıştır. (Eski Kanundaki kadının meslek seçiminde eşinden izin alacağı hükmü 1990 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir).
- Yeni Kanun, vesayeti kabul yükümlülüğünü sadece erkek ve koca için öngören maddeyi kadın erkek eşitliğini zedelediği için tamamen kaldırmıştır.
- Yeni Kanun mirasın taksiminde, tereke malları arasında yer alan ve ekonomik bütünlüğü bozulmaması gereken tarımsal taşınmazların hangi mirasçıya özgüleneceği konusunda erkek çocuklara kızlara nazaran öncelik tanıyan eski hükme yer vermemiştir.
- Eski Medeni Kanuna göre diğer rejimlerden biri seçilmemişse geçerli olan kanuni mal rejimi "mal ayrılığı" iken, Yeni Kanunda "edinilmiş mallara katılma rejimi" getirilmiştir. Her eşin kendi adına kayıtlı mallara sahip olması esasına dayanan mal ayrılığı rejimi yerine, yeni mal rejimine göre evlilik birliğinin kurulmasından sonra her eşin karşılığını vererek elde ettiği malvarlığı değerlerini (edinilmiş mallar) evliliğin sona ermesi ile eşler eşit olarak paylaşır. Kişisel mallar ve miras yoluyla intikal eden mallar ise paylaşım girmez.
- Eski Medeni Kanuna göre evin ve çocukların geçimi kocaya ait iken, Yeni Medeni Kanunda, "Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıklarıyla birlikte katılırlar" şeklinde düzenleme yapılmıştır.
- Yeni Kanun ile evlenme yaşı kadın ve erkek için eşitlenerek yükseltilmiş ve 17 yaşını doldurma şartı getirilmiştir. Ancak hakim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir.
- Daha önce evlenme için müracaat yeri, erkeğin oturduğu yerin evlendirme memurluğu iken Yeni Kanunda kadın veya erkeğin oturduğu yerdeki evlendirme memurluğu olarak düzenlenmiştir.
- Genel hükümlere göre boşanmadan sonra nafaka davalarının açılma yeri davalının ikametgahı yeri mahkemesidir. Yeni Kanunda, "Boşanmadan sonra açılacak nafaka davalarında, nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir".
- Kanunda getirilen önemli bir düzenlemede tarafların talepleri ile boşanma davalarının gizli celse ile yapılabilecek olmasıdır.
- Bir başka değişiklik de sağ kalan eşin ölen eşine ait olan, birlikte yaşadıkları konut üzerinde, kendisine katılma alacağına mahsup edilmek, yetmez ise bedel eklenmek suretiyle intifa yada oturma hakkının tanınmasını isteyebilmesidir.
- Yine mirasın paylaşımında haklı sebeplerin varlığı halinde, sağ kalan eşin veya miras bırakanın diğer yasal mirasçılarının birinin istemi üzerine mülkiyet yerine intifa veya oturma hakkı da tanınması imkanı getirilmektedir.

- Aile konutu ile ilgili yapılan düzenlemede, eşlerden biri diğèrinin açık rızası olmadan aile konutu üzerindeki tasarruflarına sınırlandırma getirilmesidir. Kiralık bir konut bile olsa diğèr eşin rızası olmadan kira akdi fesih edilemez.
- Evlilik dışında doğmuş ve soy bağı tanıma veya hakim hükmüyle kurulmuş olanlara, baba yönünden, tıpkı evlilik içindeki çocuklar gibi eşit mirasçı olabilme hakkı getirilmiştir.
- Yeni Medeni Kanunda evlat edinme konularında da önemli yenilikler getirilmiştir. Yeni hükme göre 30 yaşını dolduranlar evlat edinebilirler. 18 yaşından küçükleri evlat edineceklerin çocuksuz olmaları koşulu kaldırılmıştır.

c) Aile Mahkemeleri

Yeni Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girmesi ile birlikte Aile Mahkemelerinin kurulması konusu gündeme gelmiş ve hazırlanan "Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun" 9.1.2003 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

Bu Kanun ile, Aile Hukukundan doğan dava ve işlerin Aile Mahkemeleri tarafından görülmesi ve Adli yargıda görevli, evli çocuk sahibi, 30 yaşını doldurmuş ve tercihen Aile Hukuku alanında lisans üstü eğitim yapmış olan hakimlerin görevlendirilmesi sağlanmıştır.

Bu Mahkemeler Aile Hukukunu ilgilendiren davaların yanı sıra Ailenin Korunmasına Dair Kanunun uygulanmasından doğan davalara da bakmaktadırlar. Bu alanda ihtisaslaşmış Mahkemelerin ve uzman kadronun görev alması kadınların yargıda hak arayışlarının önündeki engelleri azaltacağı tarafımızca değerlendirilmektedir.

d) 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun

Kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla 17 Ocak 1998 tarihinde yürürlüğe giren şiddet mağdurlarını korumayı amaçlayan tedbirleri içeren 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunun uygulanmasındaki aksaklıkların giderilmesini teminen Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün koordinatörlüğünde ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin hukukçu temsilcileri ile yapılan bir dizi toplantı sonucunda hazırlanan Değişiklik Tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda kabul edilerek, 4 Mayıs 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. "Şiddete İlişkin Yasal Durum")

e) BM CEDAW İhtiyari Protokolü

Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne ilişkin olarak hazırlanan İhtiyari Protokolü Türkiye tarafından 30 Temmuz 2002 tarihinde onaylanmış, 29 Ocak 2003 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. İmzalanan İhtiyari Protokol ile taraf devletlerin CEDAW Sözleşmesini ihlal etmeleri durumunda, kişilere ve gruplara CEDAW Komitesine başvuru hakkı tanınmaktadır. Protokol ile ayrıca uygulamaları denetlemek üzere Komiteye yapılacak şikayetleri kabul etme ve inceleme yetkisi tanınmaktadır.

f) Yeni İş Kanunu

10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren Yeni İş Kanununun getirdiği en önemli ilerleme işveren işçi ilişkisinde cinsiyet dahil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım yapılamayacağıdır. Bu kapsamda;

- İş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında ve sona erdirilmesinde cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapılamayacağı,
- Cinsiyet nedeniyle eşit değerde iş için daha düşük ücret verilemeyeceği,

- Cinsiyet, medeni hal ve aile yükümlülükleri, hamilelik ve doğumun iş akdinin feshi için geçerli sebep oluşturamayacağı,
- İşyerinde işçinin, işveren, diğer bir işçi veya üçüncü kişiler tarafından cinsel tacize uğraması ve bu durumu işverene bildirmesine rağmen gerekli önlemlerin alınmaması halinde işçinin haklı nedenle işi derhal fesih hakkına sahip olduğuna ilişkin hüküm,
- Genel ekonomik kriz veya zorlayıcı nedenlerle kısa çalışma ve kısa çalışma ödeneği hükmü,
- Kadın çalışanlara verilen ücretli doğum izin sürelerinin artırılmasına ilişkin hüküm Kanunda yer almıştır.

g) Yeni Türk Ceza Kanunu

Günümüz ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan Türk Ceza Kanunu Tasarısı 26.9.2004 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir. Reform niteliğinde düzenlemeler içeren Kanun 1 Haziran 2005 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Cinsiyet eşitliği ve kadına karşı şiddet konusunda çağdaş düzenlemelere yer veren Kanundaki başlıca yeni düzenlemeler şunlardır;

- “Kadın, kız ayrımı” biçimindeki tanım madde metninden çıkarılmıştır.
- Cinsel suçlar kişilere karşı suçlar başlığı altında cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar olarak değerlendirilmiştir.
- Zorla ırza geçme ve zorla ırza tasaddi kavramları kaldırılarak yerine cinsel saldırı ve çocukların cinsel istismarı kavramları kullanılmıştır.
- Cinsel saldırı suçunun eşe karşı işlenmesi durumunda soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun şikayetine bağlanmıştır. Bu düzenleme ile eş üzerinde gerçekleştirilen ve cinsel saldırı suçunun nitelikli halini oluşturan davranışlara ceza yaptırımını getirilmiş ancak bu durumda soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdur eşin şikayetine bağlı tutulmuştur.
- Cinsel saldırının tanımı yapılmış ve cinsel saldırı suçunun temel şekli tanımlanmıştır. Cinsel saldırının vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi bu suçun nitelikli hali olarak tanımlanmıştır.
- İşyerinde cinsel taciz kavramı getirilmiş, cinsel taciz suçunun nitelikli halleri belirlenmiş buna göre hiyerarşi ve hizmet ilişkisinden kaynaklanan nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle ya da aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan yararlanılarak kişiye karşı cinsel tacizde bulunulması suçun temel şekline göre daha ağır ceza ile cezalandırılmıştır. Bu düzenleme ile sadece üst değil çalışanlar arasında da cinsel taciz suçu düzenlenmiştir.
- Dava veya cezanın ertelenmesini gerektiren etkin pişmanlık halleri düzenlenmiş, bu düzenleme ile kaçırılan veya alıkonulan ile sanık veya hükümlülerden biri evlendiği takdirde cezalarında indirim veya erteleme yapılması ya da bu cezaların silinmesinin mümkün olamayacağı hükme bağlanmıştır.
- Kasten öldürme suçunun, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren nitelikli hallerinin düzenlendiği maddeye “Töre saikiyle” ifadesi eklenerek töre cinayetleri faillerinin en yüksek ceza ile cezalandırılması kabul edilmiştir.
- Haksız tahrik maddesi düzenlenerek bu maddeye göre haksız tahrikin ancak haksız bir fiil sonucunda meydana gelmesi durumunda uygulanmasına imkan veren bir düzenleme yapılmış, cinsel saldırıya uğrayan kadını namus gerekçesiyle öldüren aile bireyleri ve

akrabalar ve diğer akrabaların haksız tahrik indiriminden yararlanamayacağı, her haksız fiilin de haksız tahrik oluşturmayacağı madde gerekçesinde açıklanmıştır.

- “Kadının mağdur olduğu bir suç sonucu gebe kalması halinde süresi yirmi haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak, koşuluyla gebeliği sona erdirene ceza verilmez. Ancak bunun için, gebeliğin uzman hekimler tarafından hastane ortamında sona erdirilmesi gerekir” hükmü getirilmiştir.
- Cinsel saldırı suçunun ağırlaşmış halleri düzenlenerek, cinsel saldırı suçunun işlenmesi suretiyle mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulmasına neden olunması, daha ağır ceza ile cezalandırılmıştır. Yürürlükteki mağyubiyet kavramı kaldırılmıştır. Ruh sağlığı kavramı getirilmiştir. Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü halinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası getirilmiştir.
- Cinsel saldırı suçunun düzenlendiği maddede kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı, nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle suçun işlenmesi halinde daha ağır cezayı gerektiren nitelikli unsurlar tanımlanmıştır.
- Kasten yaralama suçu düzenlenmiş ve bu suçun üstsoy veya altsoydan birine ya da eş veya kardeşe karşı işlenmesi suçun nitelikli hali olarak kabul edilmiştir.
- İşkence ve Eziyet başlığı altında işkence, eziyet suçları düzenlenmiştir. Bu maddeler ile Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarasındaki sözleşmelerden doğan yükümlülükler göz önünde bulundurulmuştur. Bu yükümlülükler karşısında ve özellikle insan haysiyetinin tecavüzlerden korunması için işkence teşkil eden fiillerin cezasız kalmaması düşüncesiyle işkence fiilleri bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır. Suçun çocuğa beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı işlenmesi halinde sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunmuştur. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence suçu düzenlenmiştir ve cezalarda artırım ve işkence sonucunda ölüm meydana gelmesi halinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının verileceği belirtilmiştir.
- Aile Hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suç olarak tanımlanmıştır. Bu suçun oluşması için terk olgusunun gerçekleşmemesi gerekir. Aksi takdirde terk suçu oluşmaktadır. Aile hukukundan kaynaklanan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünün kapsamının Türk Medeni Kanunu'nun hükümlerine göre belirlemek gerekir. Bu suçtan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması şikayete tabi tutulmuştur. Maddede evli olsun veya olmasın gebe olan eşini veya sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden gebe kalmış kadını çaresiz durumda terk eden yani ona her türlü yardımı yapmaksızın ortada bırakan kişi cezalandırılmaktadır. Velayet hakları kaldırılmış olsa da itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu madde kullanma veya onur kırıcı yaşayış tarzı nedeniyle özen noksanı veya kusurundan dolayı çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlıklarının ağır şekilde tehlikeye sokan ana ve babaya üç aydan bir yıla kadar hapis cezası hükmolunmaktadır.
- Fuhuş suçu düzenlenerek kişilerin ve özellikle çocukların fuhuşa teşviki, sürüklenmesi fiillerinin hangi koşullarda suç oluşturduğu hususunda düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler yapılırken Türkiye'nin fuhuşla mücadele ile ilgili olarak milletler arası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülükleri göz önünde bulundurulmuştur.
- Genital Muayene bağımsız bir madde olarak düzenlenmiş, yetkili hakim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezası getirilmiştir.
- Reşit olmayan kişiyle cinsel ilişkide bulunmak bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır.

- Çocukların cinsel istismarı fiilleri suç olarak tanımlanmıştır. Cinsel istismarın üst soy, ikinci veya üçüncü derecede kan hısmı üvey baba, evlat edinen, vasi gibi kişilerce uygulanması halinde verilecek cezalar yarı oranında artırılmıştır.
- İnsanlığa karşı diğer suçlar içerisinde işkence veya insanlık dışı işlemlere veya biyolojik deneylere tabi kılmak, cinsel saldırıda bulunmak, zorla hamile bırakma, zorla fuhuşa sevk etme fiillerini işleyenlere ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmesi ve bu suçlardan dolayı zaman aşımının işlemeceği hükme bağlanmıştır.
- Kadın ve çocuk ticareti ile ilgili mücadele için düzenlemeler yapılmıştır Yapılan bu düzenlemelerde milletler arası sözleşmelerden doğan yükümlülükler göz önünde tutulmuştur.
- Ayrımcılık suçu düzenlenerek insanlar arasında yürürlükteki kanun ve nizamların izin vermediği ayrımlar yapılarak bazı kişilerin hukukun sağladığı imkanlardan yoksun hale getirilmeleri cezalandırılmıştır.

h) Doğum izinleri

Günümüz ihtiyaçları doğrultusunda yeniden ele alınması gereken konulardan biri de doğum izinlerine ilişkindir. Bu çerçevede; doğum izinleri konusunda farklı sosyal güvenlik kuruluşlarına bağlı çalışanlar için ebeveyn izni ve evlat edinme halinde de bu iznin kullanılabilmesi amacıyla “Devlet Memurları Kanunu ve İş Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” hazırlanmıştır.

Tasarıda; doğum sonrası ücretsiz ebeveyn izni süresi işçi ve memurlar açısından oniki ay olarak öngörülmüştür. Memurlar için bu süre kadın ve erkek için toplam oniki ay, işçiler için ise kadın ve erkek için en fazla altı ay olarak tespit edilmiştir.

Ülkemizin toplumsal gerçekleri ve bugüne kadar taraf olduğu uluslararası sözleşmeler doğrultusundaki taahhütleri dikkate alınarak hazırlanan Tasarı, TBMM Genel Kurulu'nun gündemindedir.

ı) Diğer Yasal Düzenlemeler

- Personel alımlarında cinsiyet ayrımcılığı yapılmamasına ilişkin “Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi” konulu 2004/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi 22 Ocak 2004 tarihinde 25347 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik” 14 Temmuz 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- “Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik” 9 Ağustos 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi amacıyla 2005 yılında oluşturulan Türkiye Büyük Millet Meclisinde Meclis Araştırma Komisyonu'nun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda görüşülen Raporunu takiben, kadın erkek eşitliği, kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, toplumsal yaşamın her alanında kadının konumunun güçlendirilmesi ile kadına yönelik şiddetin önlenmesinin devlet politikası haline getirilmesinin açık göstergesi olan 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi 4 Temmuz 2006 tarihinde yayımlanmıştır.

3.TEMEL GÖSTERGELERDE KADIN

a) Eğitim

Modern toplumun en önemli gereklerinden biri olan eğitim, üretken ve kaliteli bir yaşamın önkoşuludur. Günümüzde dünyada yaşanan hızlı değişim ve gelişme süreci, toplumsal değişim ve dönüşümlere duyulan ihtiyacı artırmakta, dünyadaki bu değişim ve gelişmeleri izleyerek uyum sağlamak ve yönlendirmek toplumların geleceğe yönelik önemli hedefleri arasında yer almaktadır. Belirlenen hedeflere ulaşmada anahtar kavram eğitimidir. Bu nedenle günümüzde bir toplumun bireylerine vereceği eğitimin niteliği ve etkinliğinin artırılması, toplumun tüm kesimlerini içine alması büyük önem taşımaktadır.

Eğitim temel bir insan hakkı olup, eşitlik, kalkınma ve toplumsal barışın sağlanıp sürdürülebilmesi için de gerekli bir koşuldur.

Eğitim alanında tüm dünyada yaşanan hızlı gelişmelere rağmen, dünyanın pek çok bölgesinde kadınların eğitimi konusu hala önemli bir sorun alanıdır. Ülkelerin temel eğitimi yaygınlaştırma çabalarına rağmen, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınlar erkeklerden daha az eğitilmekte, yaşam standartlarını yükseltecek, sosyal ve ekonomik değişikliklere uyum sağlamalarına yardımcı olabilecek bilgi ve deneyimlere erişememektedirler. Oysa kadının eğitilmesi kendi gelişimine ve refahına yapacağı katkının yanı sıra, onun başta aile planlaması, sağlık, üretkenlik, çevre, altyapı olanaklarından yararlanma, çocuk yetiştirme, beslenme, aile refahının artırılması, tüketici davranışları, istihdama katılımının artmasını sağlayacak, ülkenin ekonomik potansiyelini çoğaltacak, küreselleşme ve dünya ile bütünleşme sürecine aktif katılımını kolaylaştıracaktır. Ayrıca, kadının statüsünün yükselmesi, insan kaynaklarının ülke ihtiyaçları doğrultusunda daha etkin kullanımını da sağlayacaktır.

Kadınların eğitimi Türkiye'nin önemli sorun alanlarından biridir. Türkiye taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve çekincesiz kabul ettiği uluslararası belgelerde kadın okuryazarlığını yüzde 100 olarak gerçekleştirme sözünü vermiştir.

Kadın ve erkeklerin eşit fırsatlara ulaşmasını sağlamak amacıyla düzenlenmiş en önemli uluslararası insan hakları belgelerinden biri olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin, 10. maddesinde taraf devletlere, kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eğitimde erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımı önleyen bütün uygun önlemleri alma yükümlülüğü getirilmektedir.

Ayrıca Türkiye Pekin'de yapılan IV. Dünya Kadın Konferansı sonucunda kabul edilen belgeleri (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı) çekincesiz kabul etmiştir. Pekin Eylem Platformu kadının ilerlemesi ve güçlendirilmesi için öncelikle harekete geçilecek 12 kritik alan belirlemiştir. Bu kritik alanlardan birisi de "Kadın ve Eğitim"dir.

Ülkemizde son 10 yıllık sürece bakıldığında kadının eğitim seviyesinde bir artış gözlenmektedir. 1990 yılı itibariyle kadınların yüzde 28'i okur-yazar değil iken, 2000 yılı genel nüfus sayım sonuçlarına göre bu oran yüzde 19,4'e düşmüştür (Kurumsal olmayan sonuçlara göre 2003 yılı için bu rakam yüzde 18,9'a gerilemiştir). Erkekler için bu oran yüzde 6,1'dir (Kurumsal olmayan sonuçlara göre yüzde 4,3'tür). 24 yaş ve yukarı yaştaki nüfusu kapsayan *yetişkin okuryazarlık oranı* 2006 yılı için kadınlarda yüzde 80,4, erkeklerde ise yüzde 96'dır.

Yetişkin Okuryazarlık oranı (24 ve daha yukarı yaştaki nüfus) (%)

Yetişkin Okur-Yazarlık Oranı (%)	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Toplam	85,3	85,9	86,3	86,4	86,3	87,5	88,3	87,4	88,1	88,1
Erkek	93,9	94,4	94,6	94,5	94,5	95,3	95,7	95,3	96,0	96,0
Kadın	76,9	77,6	78,1	78,3	78,2	79,9	81,1	79,6	80,3	80,4

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Kadınların yüzde 21,5'i ise okur-yazar ancak herhangi bir eğitim kurumundan mezun değildir. Yüzde 37,2'si ilköğretim, yüzde 7,4'ü (yüzde 2,5'i ilköğretim, yüzde 4,9'u ortaokul) ortaokul ve dengi okul mezunu, yüzde 10,6'sı lise ve dengi okul mezunu iken sadece yüzde 3,9'u yükseköğretim ve fakülte mezunudur. 1990 yılı için 100 kadından 1,8'i yükseköğretim veya fakülte mezunu iken, bu oran 10 yıllık süreçte iki katına çıkmıştır.

Okur-yazar Olmayanlar, Okur-Yazarların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (6 yaş üstü nüfus), 2000

	KADIN (%)		ERKEK (%)	
	1990	2000	1990	2000
Okur-yazar olmayan	28,0	19,4	11,2	6,1
Okur-yazar, diplomasız	15,6	21,5	16,4	21,5
İlkokul	43,2	37,2	49,1	36,9
Orta ve dengi	5,4	7,4	9,6	12,8
Lise ve dengi	6,0	10,6	9,5	16,1
Fakülte/yükseköğretim	1,8	3,9	4,2	6,6

Son 10 yılda kadınlar açısından okur-yazarlıkta ve eğitim seviyesinde yükselme olmasına rağmen yüzde yüz okur-yazarlık seviyesine ulaşamamıştır. Halen 5 kadından biri (5 milyon 732 bin kadın) okur-yazar olmayıp, yine 5 kadından birisi okur-yazar ancak herhangi bir eğitim kurumundan mezun değildir. Okur-yazar olmayanların yüzde 75,5'ini kadınlar oluşturmaktadır. Okur-yazar olmayan 100 erkeğe karşılık 309 kadın düşmektedir. Erkeklerin ise yüzde 93,9'u okur-yazar durumdadır; başka bir deyişle 10 erkekten yaklaşık biri okur-yazar değildir.

Yaş grupları itibarıyla okur-yazar olmayan kadınların durumuna bakıldığında; 40 yaş ve üzeri kadınların toplam içindeki oranı yüzde 64, 65 yaş ve üzeri kadınların toplam içindeki oranı ise yüzde 24 olarak bilinmektedir.

Bölgelere göre okuma-yazma bilmeyen kadınların oranı (%) (6 yaş ve yukarı nüfus)

Bölgeler	Bölge Toplam Nüfusu	Bölge Kadın Nüfusu	Okuma yazma Bilmeyen / Toplam	Okuma yazma bilmeyen / Kadın	Bölgede okuma yazma bilmeyen kadınların bölge kadın nüfusuna oranı %	Bölgede okuma yazma bilmeyen kadınların okuma yazma bilmeyenlerin toplamına oranı %
TÜRKİYE	59.859.243	29.613.798	7589657	5732525	19,4	75,5
Akdeniz	7664111	3802394	903596	684146	18,0	75,7
Doğu Anadolu	5275136	2545707	1167469	862090	33,9	73,8
Ege	8086982	4016427	825957	634303	15,8	76,8
İç Anadolu	9422280	4694192	923028	715191	15,2	77,5
Güneydoğu Anadolu	5429482	2661045	1452060	1058759	39,8	72,9
Karadeniz	7163015	3631369	1029308	789816	21,7	76,7
Marmara	16818237	8262664	1288239	988220	12,0	76,7

Kaynak: TÜİK 2000 nüfus sayımı verilerinden derlenmiştir

Eğitim çağında bulunan çocuklar açısından bakıldığında da durumun istenilen düzeyin altında olduğu gözlenmektedir. 6-14 yaş grubunda (ilköğretim çağı) bulunan toplam 3.3 milyon kız çocuğunun yüzde 3.8'i okula gitmemektedir. Okula gönderilmeyen/okulu terk eden kız çocukları büyük oranda tarımsal faaliyetlerde/evde aile işlerine yardımcı olmakta, aile ekonomik getirisinin daha fazla olacağını düşündüğü için kız çocuğunu eğitimden alıkoymaktadır.

Ancak 1997 yılında temel eğitimin zorunlu ve kesintisiz olarak 8 yıla çıkarılması kız çocuklarının her düzeyde okullaşma oranının yükselmesine ve eğitimde kalma süresinin uzamasına katkı sağladığı söylenebilir. 1997 yılında ilköğretimde net okullaşma oranı kız çocukları için yüzde 78,97 iken, 2007-2008 öğretim yılında yüzde 96,14'e yükselmiştir. Bu durum ilköğretimde olduğu kadar bariz olmasa da orta öğrenim ve fakülte/yüksekokullarda da yansımaları bulmuştur. 1997-98 öğretim yılı için ortaöğretim kademesinde (lise ve dengi okullarda) kız çocuklarının net okullaşma oranı yüzde 34,16 iken 2007-2008 öğretim yılında yüzde 55,81'e, fakülte ve yüksekokul düzeyinde ise 1997-98 yılında 9,17 olan kız çocukları için net okullaşma oranı 2006-2007 öğretim yılında yüzde 18,66'e yükselmiştir.

İlgili öğrenim türündeki tüm öğrencilerin, ait olduğu öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan nüfusa bölünmesiyle elde edilen brüt okullaşma oranlarına bakıldığında 2006-2007 öğretim yılı için ilköğretimde kız çocuklarının okullaşma oranı yüzde 102,57, lise ve dengi okul için yüzde 80,70, fakülte ve yüksekokul içinse okullaşma oranı yüzde 31,89'tür. Erkek çocuklar için bu oranlar; ilköğretim seviyesinde yüzde 106,41'dir. Lise ve dengi eğitim'de yüzde 94,04, fakülte ve yüksekokul'da ise yüzde 41,07'dir.

Eğitim Kademelerine Göre Brüt Okullulaşma Oranları 2007-2008

2006-2007	Okullaşma Oranları (Brüt) %		
	Kadın	Erkek	Toplam
Okul öncesi (48-72 ay)	15,3	15,3	15,3
İlköğretim	104,54	106,41	104,54
Ortaöğretim	80,70	94,04	87,55
Yükseköğretim (2006/07)	31,89	41,07	36,59

Halk Eğitim Merkezlerince açılan kursları bitirenlerin rakamları dikkate alındığında, meslek edindirme kurslarını bitirenlerin yüzde 54,2'si yani 383.380'i, sosyo-kültürel kursları bitirenlerin yüzde 53'ü yani 245.078'i ve okuma-yazma kurslarını bitirenlerin de yüzde 67,5'i yani 95.975'ini kadınlar oluşturmaktadır. Kursa devam edenler ve bitirenler arasında kadınların oranı, yaygın eğitimin özellikle yetişkin kadınlar için önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yaygın eğitim hizmeti veren Halk Eğitim Merkezlerince açılan kurslara ilişkin durum (2005/06) (Toplam)

Halk Eğitim Merkezince açılan kurslar	Kurs	Başlayan	Devam Edenler	Bitirenler
Meslek Kursları	42 004	894 406	781 389	707 966
Sosyo-kültürel kurslar	26 027	585 347	519 581	462 906
Okuma yazma kursları	11 604	194 605	-	142 019
Toplam	79 635	1 674 358	1 300 970	1 312 891

AB ülkelerinde, ilköğretimdeki öğrenci/öğretmen oranları ile üniversite ve yükseköğretim öğrencileri içindeki kız öğrenci oranları Türkiye ve diğer iki aday ülke (Hırvatistan ve Makedonya) ile karşılaştırmalı olarak aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Eğitim	İlköğretimde Öğrenci/Öğretmen Oranı				Üniversite ve yüksekokul öğrencileri içindeki kız öğrenci oranı			
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
ÜLKELER								
Belçika	13,1	13,1	12,9	12,8	53,2	53,3	53,4	53,5
Danimarka	10,9	10,8	-	-	57,5	57,9	57,9	57,4
Almanya	18,9	18,7	18,8	18,8	49	49,5	49,4	49,6
Yunanistan	12,5	12,1	11,3	11,1	51,2	51	51,7	51,1
İspanya	14,6	14,3	14,3	14,3	53,1	53,1	53,8	53,7
Fransa	19,4	19,4	19,4	19,4	54,8	55	55,0	55,2
İrlanda	19,5	18,7	18,3	17,9	55,1	55,7	55,2	54,9
İtalya	10,6	10,9	10,7	10,6	56,2	56,2	56,2	56,6
Lüksemburg	11,6	10,8	10,7	-	-	53,3	-	-
Hollanda	17	16	15,9	15,9	50,7	51	50,9	51
Avusturya	14,4	14,4	15,1	14,1	52,7	53,0	53,3	53,7
Portekiz	11	11,3	11,1	10,8	57	56,6	56,1	56,7
Finlandiya	15,8	16,6	16,3	15,9	54,1	53,5	53,4	53,6
İsveç	12,5	12,3	12,1	12,2	59,5	59,6	59,6	59,6
İngiltere	19,9	20	21,1	20,7	55,2	55,9	57,0	57,2
Estonya	-	-	-	-	61,5	61,5	61,8	61,5
Litvanya	12,4	12,1	11,0	11,3	60,5	60	60,0	60,1
Letonya	16,9	15,9	14,9	12,2	61,5	61,7	62,3	63,2
Çek Cum.	18,9	18,3	17,9	17,5	51,2	50,7	51,2	52,6
Polonya	12,8	11,9	-	11,7	57,9	57,8	57,6	57,5
GKRY	19,4	19,2	17,8	17,9	54,8	49,5	47,9	52,0
Slovakya	20,1	19,4	18,9	18,9	52,1	53,1	54,1	55,3
Slovenya	12,6	12,8	15,2	15,0	57,5	56,2	56,9	57,8
Malta	19,1	18,4	19,0	12,0	56,9	56,9	55,9	56,3
Macaristan	10,8	10,6	10,7	10,6	55,3	56,7	57,3	58,4
Romanya	17,7	17,8	17,8	17,4	54,4	54,3	54,8	54,6
Bulgaristan	16,8	17,2	16,8	16,3	54	52,8	52,5	52,1
Hırvatistan	-	18,0	18,3	18,1	-	53,2	53,7	53,8
Makedonya	-	-	-	-	55,2	56,2	57,0	56,7
TÜRKİYE	27,5	25,9	26,5	25,8	41,4	41,3	41,4	41,9

Kaynak: epp.eurostat.cec.eu.int/

Eğitimde Türkiye'nin hedefi, 2010 yılına kadar kız ve erkek çocuklar için okullulaşma oranını yüzde 100'e ulaştırmaktır. Bu kapsamda pek çok proje ve kampanya başlatılmıştır. Bu projelerde gerek uluslararası kuruluşlar gerekse sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün destekleri alınmaktadır.

Kız ve erkeklerin eğitime eşit katılımını temin etmek hedefine ulaşmak amacıyla eğitim seferberliği başlatan Türkiye, kırsal kesimde okulu bulunmayan köy ve köy altı yerleşim birimlerinde bulunan ilköğretim çağı nüfusu ile yoksul ailelerin çocuklarının ilköğretim hizmetlerine kavuşturulmasını sağlamak amacıyla yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okulları açmıştır. Ayrıca kız öğrencilerin ağırlıklı olarak okula devam etmedikleri Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde, yörenin genel kültür yapısı da dikkate alınarak kız öğrencilerin okula devamlarının sağlanması amacıyla yatılı ilköğretim bölge okullarının (YİBO) artırılması planlanmaktadır. Bu çerçevede, zorunlu ilköğretimin 8 yıla çıkmasından sonra, YİBO'ların sayısı üç kattan fazla artarak okullardaki kız öğrenci kontenjanı artırılmıştır.

Yoksul aile çocuklarına verilen yatılı eğitim hizmetlerinin yanı sıra, ilköğretim kurumlarının 6, 7 ve 8. sınıfları ile genel ve meslekî teknik orta öğretim kurumları için bursluluk hizmetleri de verilmektedir. Bursluluk hizmetleri ile birlikte Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) kapsamında yürütülen Şartlı Nakit Transferi uygulaması ile, nüfusun en muhtaç kesimine dahil olan ailelerin çocuklarının temel eğitim hizmetlerine tam olarak erişimini hedef alan bir sosyal yardım ağı oluşturmak amacıyla Türkiye'nin her köşesinde karşılıksız eğitim yardımları yapılmaktadır. Kız çocuklarının okullulaşma oranları ile ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranlarını artırmak amacıyla, kız çocuklarımıza ve ortaöğretimde devam eden öğrencilere verilen yardım miktarları daha yüksek tutulmuştur. İlköğretime devam eden erkeklere aylık 18 YTL, kızlara 22 YTL, ortaöğretime devam eden erkeklere aylık 28 YTL ve kızlara 39 YTL tutarındaki ödeme "*Kadının aile ve toplum içindeki konumunun güçlendirilmesi*" amacıyla doğrudan annelere yapılmaktadır. Mayıs 2007 itibarıyla toplam 1.710.045 öğrenci Şartlı Nakit Transferi kapsamında yapılan eğitim desteği ödemelerinden yararlanmıştı. Bu sayının 798.273'ünü kız öğrenciler, 911.772'sini erkek öğrenciler oluşturmaktadır. 2003 yılından Mayıs 2007 tarihine kadar yapılan toplam ödeme miktarı ise 642.313.497 YTL'dir

Kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ile meslek örgütleri işbirliğine giderek, mesleki eğitimin geliştirilmesi çalışmalarında işbirliği yapılmasına ilişkin esas ve yükümlülükleri belirlemek amacıyla Protokoller imzalamaktadır. Protokollerde, mesleki ve teknik orta öğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere burs verilmesi, burs alarak mezun olan öğrencilerin, imkânlar ölçüsünde işyerlerinde istihdamlarının sağlanması ve işletmelerde uygulamalı eğitim görmelerinin desteklenmesi konularına yer verilmiştir.

Yürütülen "Eğitime %100 Destek Projesi" ile Türk eğitim sisteminin niteliksel ve niceliksel sorunlarının çözümünde devlet, özel sektör ve sivil toplum işbirliği ile okul binalarının, sınıf mevcutlarının, iç ve dış donanımın kalitesinde Avrupa Birliği'nin standartlarına ulaşmak ve eğitim sorunlarımızın çözümü için eğitimin her kademesinde (Okul öncesi eğitimden yüksek öğrenime kadar) okul, bina ve eğitim materyalleri gibi fiziksel ihtiyaçları karşılamak hedeflenmektedir. Projenin başarısına katkı sağlamak amacıyla okul yaptıranlara uygulanan yüzde 5'lik vergi indirimi yüzde 100'e çıkarılmıştır.

"Çocuk Dostu Okul Projesi" ile ilköğretim okullarında her yönüyle kalitenin artırılması ve bunun öğrencilere, çalışanlara, çevreye yansıtılması, yeni bir eğitim ortamı yaratılması amaçlanmaktadır. Projenin hedefleri arasında cinsiyete duyarlı bir eğitimin verilmesi de yer almaktadır. Proje 2011 yılında tamamlanacaktır.

Eğitimin niteliğini artırmak üzere planlanan bir diğer Proje olan “Anne Baba Çocuk Eğitimi Projesi” ile anne, baba ve çocukların eğitim ihtiyaçları tespit edilmekte ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda düzenlenen eğitim programları ile toplumun bilinç düzeyinin geliştirilmesi ve statülerinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır. Proje kapsamında; üreme sağlığı, ergen ilişkileri, aile içi ilişkiler, kadının toplumdaki yeri ve önemi, ders başarısı ve benzeri konularda konferans, panel, kurs, ev ve köy ziyaretleri yoluyla ailelere ulaşılmaktadır. 2006 öğretim yılında 227,320’si kadın, 98,332’si erkek olmak üzere toplam 325,652 kişiye eğitim verilerek proje kapsamında toplam 2.355.369 kişinin bu eğitimlerden yararlanması sağlanmıştır. Ayrıca bu proje kapsamında okullarda uygulanan programları tanıyan aile bireyleri, mesleki yeterliliklerini geliştirme bilinci de edinmektedir.

Uluslararası kuruluşlar, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile yürütülen “Haydi Kızlar Okula”, “ Baba Beni Okula Gönder” gibi kampanyalar ve “Temel Eğitime Destek Projesi” gibi projeler ile kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi, okuldan erken ayrılan kız çocukları ve kadınlar için eğitim programları düzenlenmesi hedeflenmektedir.

İlköğretim çağında olup herhangi bir nedenle eğitim sistemi dışında kalan, okulu terk eden ya da devamsızlık yapan 6-14 yaş grubundaki tüm çocukların, özellikle kız çocuklarının % 100 okullulaşmasının sağlamayı amaçlayan “Haydi Kızlar Okula Kampanyası” 2003 yılında ilköğretimde okullulaşma oranının en düşük olduğu 10 ilde başlatılmıştır. 2005 yılında bitmesi planlanan Kampanya, başarısı nedeniyle uzatılmış ve 2006 yılı itibariyle Türkiye geneline yaygınlaştırılmıştır.

Tüm kampanya çalışmaları süresince Türkiye genelinde 273.447 kız çocuğunun okullulaşmadığı tespit edilmiş, illerde yapılan çalışmalar sonucunda 239.112 kız çocuğu okullulaştırılmıştır.

2000 yılında özel sektör ve sivil toplum işbirliği ile başlatılan maddi yetersizliği nedeniyle öğrenimlerine devam edemeyen kız çocuklara eğitimde fırsat eşitliği sağlanması ve kız çocuklarının meslek sahibi, ufku açık "birey"ler haline gelmelerini amaçlayan “Kardelenler-Çağdaş Türkiye'nin Çağdaş Kızları” isimli Proje kapsamında 12.300 öğrenciye burs verilmiş, 7380 öğrenci liseden mezun olmuş, 950 öğrenci üniversiteyi kazanmış, 67 öğrenci ise üniversiteden mezun olmuştur. Proje başarısı nedeniyle 2015 yılına dek uzatılmıştır.

Kızlar ve erkekler için benimsenen farklı sosyalleşme biçimlerinin her iki cinsin tercihlerini etkilediği bilinmektedir. Eğitim kaynaklarının kadın ve erkeklerin geleneksel olmayan imajlarını yaydığı eğitici ve sosyalleştirici ortam oluşturmak için Milli Eğitim Bakanlığı, ders kitapları ve eğitim materyallerini; temel insan haklarına aykırılık taşıyıp taşımadığı; cinsiyet, ırk, dil, din, renk, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep ve benzeri ayrımcılık içerip içermediği yönüyle incelenmekte, ders kitapları ve eğitim materyallerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadına karşı ayrımcılığın engellenmesi amacıyla, ilgili kaynaklarda kadın-erkek ile kız ve erkek çocuklara ait bilgi, fotoğraf ve resimlerde sayısal ve niceliksel açıdan eşitlik sağlamaya çalışmakta, geleneksel olarak kadın için uygun görülen roller/işlerde (öğretmenlik, annelik hemşire, ev kadınlığı gibi) ya da önemsiz rollerde gösterilen kadınlar yerine, toplumda aktif olarak rol alan “başarılı kadın” vurgusuna yer verilmekte, erkeğin güçlü, başarılı, zeki, aktif ve bağımsız; kadının ise uysal, düzenli duygusal gibi özelliklerle tanımlanmasından kaçınılmaktadır. Ancak halen eğitim materyallerinde cinsiyetçi öğelerin varlığı söz konusudur.

b) Sağlık

Nüfusun yarısından fazlasını oluşturan kadın ve kız çocuklarının, çocukluktan başlayarak sosyal, ruhsal ve fiziksel anlamda sağlıklı olması ve sağlıklarını koruyabilme olanaklarına sahip olmaları, onların toplum yaşamına katılımları ve etkin bireyler olabilmelerini sağlayacak gerekli unsurlardan biridir. Bu alanda başarıya ulaşılabilmesi için kadın ve kız çocuklarının sağlığının, genel sağlık kavramı içerisinde ayrı bir öneminin ve yerinin olması gerekmektedir.

Kadın sağlığı çalışmaları, ağırlıklı olarak kadının doğurganlık yönünü araştıran çalışmalardan oluşmaktadır. Kadının doğurganlığından kaynaklanan sorunlar, onun genel sağlığını bozduğu ve özel sağlık sorunları oluşturduğu için önemlidir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklı boyutlarda yaşanıyor olmasına karşın, sorunlar evrenseldir ve uluslararası toplum tarafından küresel düzeyde ele alınmaktadır.

Türkiye taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve çekincesiz kabul ettiği uluslararası belgelerde, toplumumuzda kadın ve kız çocuklarına verilecek sağlık hizmetlerinin nicelik ve niteliğini kabul görmüş uluslararası standartlara yükselteceği sözünü vermiştir.

Kadın ve erkeklerin eşit fırsatlara ulaşmasını sağlamak amacıyla düzenlenmiş en önemli uluslararası insan hakları belgelerinden biri olan Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin, 12. maddesinde aile planlaması dahil sağlık hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması hususu ele alınmaktadır.

Ayrıca Türkiye Pekin’de yapılan IV. Dünya Kadın Konferansı sonucunda kabul edilen belgeleri (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı) çekincesiz kabul etmiştir. Pekin Eylem Platformu ile kadının ilerlemesi ve güçlendirilmesi için öncelikle harekete geçilecek 12 kritik alan belirlenmiştir. Bu kritik alanlardan biri de “Kadın ve Sağlık”tır.

Türkiye’de yaşam kalitesi ile ilgili göstergelerden biri olan doğuşta beklenen yaşam süresi kadınlar için artmakla birlikte, her iki cinsiyetin de eşit hizmet aldığı gelişmiş ülkelerden düşüktür. Doğuşta beklenen yaşam süresi 2006 yılı için kadınlarda 74, erkeklerde 69,1’dir.

Adolesan çağdan başlayarak her dönemde daha fazla sağlık hizmetine gereksinim duyan kadın için hizmet açığı erkeklere göre daha fazladır.

Kadının yaşam döngüsünde en uzun dönemi oluşturan doğurganlık çağı (15-49 yaş grubu)15 ve yukarı yaşta bulunan toplam nüfusun yüzde 38’ini, yine aynı yaş grubunda bulunan kadınların yüzde 77’sini oluşturmaktadır. Bu bağlamda kadın sağlığı açısından, özellikle üreme sağlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi önemlidir. Ülkemizde faal olan her sağlık ocağında ve Ana Çocuk Sağlığı Aile Planlaması merkezlerinde aile planlaması ve üreme sağlığı konusunda danışmanlık hizmetleri ücretsiz olarak verilmektedir.

Türkiye’de 1963 yılından bu yana ülkeyi temsil eden örneklem üzerinde her 5 yılda bir, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları yapılmaktadır. Bu araştırmaların sonucusu 2003 yılında yapılmış olup, gebelik, doğum, doğum sonrası dönemlerde kadınlara verilen hizmetler, aile planlaması hizmetleri, bebek ve çocuk sağlığı hizmetlerindeki durum hakkında veriler elde edilmekte, eksiklikler ve alınan mesafeler bu yolla görülebilmektedir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003 Sonuçlarına göre toplam doğurganlık hızı düşme, gebeliği önleyici yöntem kullanım oranı artma eğilimindedir. 1978 yılında kadın başına toplam doğurganlık hızı 4,3 iken 2003 yılında 2,2’e düşmüştür. Doğurganlığın yaş yapısı dikkate alındığında, kadınların erken yaşlarda çocuk doğurma eğiliminde oldukları dikkat

çekmektedir. En yüksek yaşa özel doğurganlık hızlarının 20-24 ve 25-29 yaş gruplarına ait olduğu gözlenmektedir.

Türkiye’de kadınların ilk doğurganlık deneyimlerini yirmili yaşlarda yaşadıkları bilinmektedir. Kırsal alandaki yaşa özel doğurganlık hızı, 15-19 yaş grubundan itibaren hızlı bir şekilde yükselmekte, 20-24 yaş grubunda en üst noktasına ulaşmakta ve daha sonra yavaş bir şekilde düşmektedir. Diğer taraftan, kentsel alanlardaki kadınlar arasında gözlenen yaşa özel doğurganlık hızlarının yapısı, evliliklerin geciktirilmesi, doğumlarını ertelemesi ya da doğumlara son verilmesi gibi faktörlerin etkisi ile daha yavaş bir şekilde yükselmekte veya düşmektedir.

Doğurganlık, Bebek ve Çocuk Ölümlülüğü, 1978-2003		
Toplam doğurganlık hızı	1978	4,3
(Kadın başına)	1988	3,0
	1993	2,7
	1998	2,6
	2003	2,2
Bebek ölüm hızı (%0)	1988-1993	58,8
	1993-1998	46,5
	1998-2003	28,7
Çocuk ölüm hızı (%0)	1988-1993	10,5
	1993-1998	9,8
	1998-2003	8,5
Beş yaş altı ölüm hızı (%0)	1988-1993	68,8
	1993-1998	55,9
	1998-2003	37,0

Kırsal ve kentsel alanlarda doğurganlık hızları düşmekle birlikte kente kıyasla kırdaki kadınların ortalama olarak 0,6 daha fazla doğum yapacağı hesaplanmaktadır. Yine bölgesel dağılım açısından bakıldığında da doğurganlık hızının düşme eğilimi devam etmekte birlikte Batı ve Orta Anadolu ile Doğu Anadolu arasında yaklaşık iki kat farklılığın bulunduğu gözlenmektedir. En yüksek TDH, yaklaşık 4 olan çocuk sayısı ile Doğu Anadolu’da olup, Güney Anadolu’da toplam doğurganlık hızı 2 civarındadır ve en düşük hız ise 2 nin altında bir oranla Orta, Batı ve Kuzey Anadolu’dadır.

Yerleşim Yeri	Toplam Doğurganlık Hızları			Ortalama Canlı Doğum sayısı		
	1993	1998	2003	1993	1998	2003
Kent	2,40	2,39	2,06	4,00	3,82	
Kır	3,10	3,08	2,65	5,60	5,02	
Bölge						
Batı	2,00	2,03	1,88	3,50	3,43	2,90
Güney	2,40	2,55	2,30	4,80	4,46	3,72
Orta	2,40	2,56	1,86	4,70	3,84	3,43
Kuzey	3,20	2,68	1,94	4,70	4,36	3,41
Doğu	4,40	4,19	3,65	7,30	7,00	6,07
Eğitim						
Eğitimi yok/ilkokul bitirmedi	4,20	3,89	3,65	5,90	5,63	4,98
İlköğretim birinci kademe			2,39			3,21
İlkokul mezunu/Orta. Bitirmedi	2,40	2,55		3,70	3,40	
İlköğretim ikinci kademe			1,77			2,54
Ortaokul mezunu ve üstü	1,70	1,61		2,20	1,84	
Lise mezunu ve üstü			1,39			3,54
Toplam	2,70	2,61	2,23	4,60	4,22	3,54

Kaynak : HÜNEE, Nüfus ve Sağlık Araştırması, 1993, 1998, 2003

Kadın sağlığında bir diğer önemli gösterge de gebeliği önleyici yöntemlerin kullanım oranıdır. Halen evli kadınların yüzde 71'i gebeliği önleyici yöntem kullanmakta, yöntem kullananların yüzde 42,5'i modern bir yöntem, yüzde 28,5'i geleneksel bir yöntem kullanmaktadır. Yöntem kullanımında beklenti, modern yöntem kullanımının tüm yöntem kullanımı içindeki payının artmasıdır.

Gebeliği Önleyici yöntem kullanım oranları

	1993		1998		2003	
	Bilen	Kullanan	Bilen	Kullanan	Bilen	Kullanan
Herhangi bir yöntem	99,1	62,6	98,9	63,9	99,8	71,0
Herhangi bir modern yöntem	98,6	34,5	98,7	37,7	99,5	42,5
Geleneksel Yöntem	89,1	28,1	90,6	25,5	97,7	28,5

Kadın sağlığı açısından önemli diğer göstergeler ise doğum öncesi bakım, doğum sırasında yardım ve doğumun yapıldığı yerdir. Son 5 yılda (1998-2003 yılları arasında);

Doğum öncesi bakım alma oranlarında bir iyileşme görülmektedir. 1993 TNSA verilerine göre yüzde 63 olan doğum öncesi bakım alma oranı 2003 TNSA verilerine göre yüzde 81'e yükselmiştir. Ancak hala 5 gebeden birinin doğum öncesi bakım almadığı da gözden kaçmamalıdır. Kırsal alandakilerin yüzde 53,2'si bir doktordan doğum öncesi bakım alırken, kentsel alanda bu oran yüzde 80,2'ye yükselmektedir.

Kadınların sağlıklı koşullarda doğum yapma oranı 1993 TNSA'ya göre yüzde 76 iken, 2003 yılında oran yüzde 83'e yükselmiştir. Her 6 doğumdan birinin kendi kendine, tıbbi hiçbir yardım olmaksızın meydana geldiği de dikkatlerden kaçmaması gereken bir husustur.

Gerek doğum öncesi bakım alma gerekse sağlıklı koşullarda doğum yapma ortaokul ve daha fazla öğrenimi olanlarda yüzde 99'a yükselmektedir, benzer sonuçları aile planlaması hizmetlerinden yararlanmada da görmekteyiz; bu da bize, kadın ve anne sağlığını etkileyen faktörlerin en başında kadının toplumsal statüsünün geldiğine işaret etmektedir. Kadın sağlığı politikaları oluşturulurken konunun bu yönüne ağırlık verilmeli, sağlık sektörü de bu konuda savunuculuk görevini yerine getirmelidir.

En son 2005 yılında yürütülen "Ulusal Anne Ölümleri Araştırması" anne ölüm oranının yüz bin canlı doğumda 28,5 olduğunu ortaya koymuştur. Aile planlaması hizmetlerinde sağlanacak iyileşmelerle halen yüksek olan riskli gebelikler önlenebilirse bu sayının daha da düşmesi beklenebilir. Daha önce sözü edilen 53 ilde yapılan "anne ölüm nedenleri"ne yönelik yapılan araştırma göstermiştir ki, 5 anne ölümünden 4'ü önlenebilir nedenlere bağlı meydana gelmektedir.

Aşağıda çeşitli ülkelere ait kadın sağlığı ve aile planlaması göstergeleri, Dünya Sağlık Örgütü verilerine dayanılarak Türkiye ile karşılaştırılmalı olarak sunulmaktadır:

ÜLKE	Bebek ölüm hızı (yüz bin canlı doğumda-2004 verileri)	Doğuşta beklenen yaşam		Anne ölüm oranı (yüz bin canlı doğumda-2000 verileri)	Toplam doğurganlık hızı (kadın başına) 2005 verileri	Gebeliği önleyici yöntem kullanımı ¹	
		kadın	erkek			Herhangi bir yöntem	Modern bir yöntem
TÜRKİYE ²	29	74	69,1	28,5	2,23	71	42,5
BELÇİKA	4	81	75	10	1,7	78,4 (1992)	74,3 (1992)
BULGARİSTAN	12	76	69	32	1,2	41,5 (1997)	25,6 (1997)
Çek Cumhuriyeti	4	79	73	9	1,2	72 (1997)	62,6 (1997)
Danimarka	4	80	75	5	1,8	78 (1988)	71 (1988)
Almanya	4	82	76	8	1,3	74,7 (1992)	71,8 (1992)

¹ Gebeliği önleyici yöntem kullanımına ilişkin veriler farklı yıllara ait olduğundan verilerin yanında parantez içinde yıllar belirtilmiştir.

² Türkiye ile ilgili veriler 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına dayanmaktadır.

Estonya	6	78	66	63	1,4	70,3 (1994)	56,4 (1994)
İrlanda	5	81	75	5	1,9	-	-
Yunanistan	4	82	77	9	1,3	-	-
İspanya	4	83	77	4	1,3	80,9 (1995)	67,4 (1995)
Fransa	4	83	76	17	1,9	74,6 (1994)	69,3 (1994)
İtalya	4	84	78	5	1,3	60,2 (1996)	38,9 (1996)
GKRY	4	82	77	47	1,6	-	-
Litvanya	8	78	66	19	1,3	46,6 (1995)	30,5 (1995)
Letonya	9	76	66	42	1,3	48 (1995)	39,3 (1995)
Lüksemburg	5	81	76	28	1,7	-	-
Macaristan	7	77	69	16	1,3	77,4 (1992)	68,4 (1992)
Malta	5	81	76	21	1,5	-	-
Hollanda	4	81	77	16	1,7	78,5 (1993)	75,6 (1993)
Avusturya	5	82	76	4	1,4	50,8 (1995)	46,8 (1995)
Polonya	7	79	71	13	1,3	49,4 (1991)	19 (1991)
Portekiz	4	81	74	5	1,5	-	-
Romanya	17	-	-	49	1,3	63,8 (1999)	29,5 (1999)
Slovenya	4	81	73	17	1,2	73,8 (1994)	59,1 (1994)
Slovakya	7	78	70	3	1,2	74 (1991)	41 (1991)
Finlandiya	3	82	75	6	1,7	77,4 (1989)	75,4 (1989)
İsveç	3	83	78	2	1,6	-	-
İngiltere	5	81	76	13	1,7	84 (2002)	81 (2002)
Hırvatistan	6	79	72	8	1,4	-	-
Makedonya	13	76	69	23	1,5	-	-
İzlanda	2	83	79	0	2,0	-	-
İsviçre	4	83	78	7	1,4	82 (1995)	77,5 (1995)

Mısır	26	70	66	84	3,3	60 (2003)	56,6 (2003)
Tunus	38	73	69	220	2,8	63 (2004)	54,8 (2004)
Japonya	3	86	79	10	1,3	55,9 (2000)	51 (2000)
Pakistan	80	63	62	500	4,3	27,6 (2001)	20,2 (2001)
Suudi Arabistan	22	74	68	23	4,1	31,8 (1996)	28,5 (1996)

Tablo: Dünya Sağlık Örgütü

Ülkemizde gerçekleşen erken yaşta yapılan evliliklerin önlenmesi amacıyla, 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Türk Medeni Kanununun getirdiği önemli değişikliklerden biri evlenirken kız ve erkekler için “17 yaşın doldurulmuş olması” şartının getirilmesidir.

Ulusal mevzuat ile getirilen düzenlemelerin yanı sıra Dünya Sağlık Örgütü’ne de üye olan Türkiye, sağlık alanında gelişmiş ülkelerin göstergelerine ulaşmayı hedeflemektedir.

Türkiye 1986 yılında onaylayarak taraf olduğu Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ne (CEDAW) taraf olarak, aile planlaması dahil sağlık hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması için, sağlık bakımından kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıran bütün önlemleri almayı ve kadınlara gebelik, lohusalık ve doğum sonrası dönemde gerekli hizmetleri sağlayarak, gebelik ve emzirme sırasında yeterli beslenme ile birlikte, gerektiğinde ücretsiz hizmet vermeyi kabul etmiş ve sağlık politikalarını bu çerçevede oluşturmaya başlamıştır. Ayrıca CEDAW ile Türkiye, kadınlara ailelerinin sağlık ve refahını sağlamaya yardım edecek, aile planlaması bilgisi dahil özel eğitici bilgiyi sağlamayı, hamilelik süresince kadınlara iş yaşamında özel sağlık koşulları sağlamayı, aile planlaması konusunda bilgi, danışma ve hizmetler de dahil olmak üzere yeterli sağlık hizmetleri sunmayı, kadınların çocuk sayısına ve çocukların ne zaman dünyaya geleceğine serbestçe ve sorumlulukla karar vermeleri ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer araçlardan yararlanmada eşit haklar tanımayı kabul etmiş bulunmaktadır.

Türkiye 1994’te Kahire’ de gerçekleştirilen “Uluslararası Kalkınma ve Nüfus Konferansı”nın (ICPD) bütün önerilerini çekincesiz imzalamış ve bu tarihten sonra, ülkedeki geleneksel “Ana Çocuk Sağlığı” yaklaşımını daha kapsamlı bir hale getirerek kadın ve erkeği, yaşam döngüsü yaklaşımı ile bütüncül olarak ele alan, hizmet tür ve miktarını gereksinimlere göre düzenleyen programlar geliştirmeye başlamıştır.

Ayrıca daha önce belirtildiği üzere Türkiye, 1995 yılında Pekin’de gerçekleştirilen 4. Dünya Kadın Konferansına katılarak, Konferans sonunda yayınlanan Pekin Deklarasyonu ve Pekin Eylem Platformu’nu imzalamıştır. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu ile belgeye taraf olan devletler, kadının hayatının bütün dönemlerinde uygun maliyetli ve kaliteli sağlık bakımına, bilgiye ve ilgili hizmetlere ulaşılabilirliğini artırmayı; kadın sağlığını geliştiren önleyici programları güçlendirmeyi; üreme sağlığını geliştirmeyi; kadın sağlığına ilişkin kaynak ve incelemeleri artırmayı yükümlenmişlerdir.

Kalkınma Planları

Türkiye’de 5 yıllık dönemler halinde uygulanan ve devletin faaliyet gösterdiği alanların tümünü kapsayan 5 yıllık kalkınma planları ile sağlık alanına pek çok düzenleme getirilmektedir. 2001–2005 dönemini kapsayan 8 inci Kalkınma Planı döneminde sağlık alanında sağlık personeli sayısı, bebek ölüm hızı, aşılama gibi göstergelerde iyileşmeler kaydedilmiştir. Ancak, göstergeler halen istenen düzeyde değildir. Sağlık hizmetlerinin sunumunda bölgesel bazda ve kırsal-kent arasında farklılıklar devam etmektedir. 8 inci plan döneminde aile hekimliği pilot uygulamaları sürdürülmüştür. Toplam sağlık harcamaları 2000 yılında GSYİH’nin yüzde 6,6’sından, 2005 yılında yüzde 7,6’sına yükseltilmiştir. 2000 yılında sağlık hizmetleri bakımından sosyal güvenlik kapsamındaki nüfus oranı yüzde 80,9 iken, 2005 yılında bu oran yüzde 91’e yükselmiştir. Tüm gelişmelere rağmen 8 inci Kalkınma Planı döneminde kadınlar, çocuklar, yaşlılar, özürlüler ve kente göç edenler başta olmak üzere yoksulluk riskiyle karşı karşıya olanlara yönelik sağlık hizmetlerinin artırılması ihtiyacının devam ettiği 9 uncu Planda belirtilmiştir.

Halen uygulama döneminde bulunduğumuz 2007–2013 yıllarını kapsayan 9 uncu Kalkınma Planı döneminde ise, sağlık hizmetlerine erişimin önemli göstergeleri olan yatak ve hekim sayısı ile bunların nüfusa oranlarında iyileşmeler kaydedilmesi hedeflenmektedir. Sağlık hizmetlerine erişim olanaklarının iyileştirilmesi için altyapı ve sağlık personeli ihtiyacının karşılanacağı ve ülke genelindeki dağılımlarının dengeleneceği; erişimi kolaylaştıracak genel sağlık sigortası sisteminin hayata geçirileceği; başta birinci basamak sağlık hizmetleri olmak üzere sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılacağı; 2008 yılı sonu itibariyle aile hekimliği hizmet modelinin tüm illerde yaygınlaştırılacağı belirtilmektedir. Anne-çocuk sağlığı başta olmak üzere, koruyucu sağlık hizmetlerine öncelik verileceği; başta özürlüler, yaşlılar, kadınlar, çocuklar ve göç edenler olmak üzere, yoksulluk ve sosyal dışlanmaya maruz kalmış kesimlerin, sağlık hizmetlerine erişimlerinin önündeki engellerin kaldırılmasının hedeflendiği belirtilmektedir.

Ulusal Programlar

Türkiye’de çocukların ve doğurgan çağıdaki kadınların nüfus içinde büyük yer tutması, bebek, çocuk, anne ölümlülük hızlarının yüksek olması, aile planlaması hizmetlerine olan talebin yaygınlığı, doğum öncesi ve doğum sonrası bakım hizmetlerinin istenen düzeyde olmaması gibi nedenlerle anne-çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetleri hükümetlerin politikalarında öncelikli olarak yer almış, kalkınmada öncelikli olarak belirlenen iller başta olmak üzere metropollerdeki gecekondu mahallelerinin, kırsal yerleşim yerlerinin ve özel risk gruplarının öncelikli olarak ele alındığı çeşitli programlar yürütülmüştür ve yürütülmeye devam edilmektedir.

Sağlık Sektörü İçin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Ulusal Stratejik Eylem Planı: İlk kez 1996 yılında ICPD paralelinde hazırlanan kadının statüsü ve üreme sağlığı konularının öncelikli olarak ele alınması ile oluşturulan “ Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması - Ulusal Stratejik Eylem Planı”, belirlenen hedefler doğrultusunda 2000 yılına kadar uygulanmıştır. Söz konusu Plan, ortaya çıkan gelişmeler ve gereksinimler doğrultusunda 2005 yılında “Sağlık Sektörü İçin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Ulusal Stratejik Eylem Planı” şeklinde güncellenmiş olup, plan Türkiye’nin 2005- 2015 yılları arasındaki hedeflerini, önceliklerini ve yapılması gerekenleri ortaya koymaktadır. Bu stratejik plan ile Türkiye’nin öncelikleri, anne ölümlerinin azaltılması, istenmeyen gebeliklerin önlenmesi, gençlerin sağlığının iyileştirilmesi, Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonların önlenmesi ve sağlıkta bölgelerarası eşitsizliklerin azaltılması olarak belirlenmiştir.

1. Anne ölümlerinin azaltılması için belirlenen başlıca iki hedeften biri, 2015 yılına kadar anne ölümlerinin, tüm Türkiye’de ve coğrafi bölgeler ve yerleşim birimleri bazında 2005 yılında tespit edilecek düzeyinden %50 oranında azaltılmasıdır ve bu çerçevede her bir coğrafi bölge ve yerleşim biriminin hedefi ayrı ayrı belirlenecektir. İkinci hedef ise, bölge ve yerleşim birimleri arasındaki farklılıkların 2015 yılına kadar %50 oranında azaltılmasıdır. Bu hedeflere ulaşmak için doğum öncesi bakım alan kadınların oranı, sağlıklı koşullarda yapılan doğumların oranı, artırılacak, perinatal ölüm hızı, yenidoğan ölüm hızı, anne ölüm oranı, 20 yaş altı doğum oranı azaltılacaktır.
2. Diğer bir öncelik alanı olan istenmeyen gebeliklerin önlenmesi için belirlenen hedefler karşılanmamış aile planlaması ihtiyacının tüm Türkiye’de ve coğrafi birimler ve yerleşim birimleri bazında 2013 yılına kadar %100 oranında kapatılması, bölge ve yerleşim birimleri arasındaki farklılıkların da 2008 yılına kadar %50 oranında azaltılmasıdır.
3. Üçüncü kritik alan cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve HIV/AIDS sıklığının artmasının engellenmesi ve azaltılması olarak belirlenmiştir. Bu amaca ulaşmak için belirlenen hedefler, cinsel yolla bulaşan hastalıkların tüm Türkiye’de ve coğrafi bölgeler bazında azaltılması ve bölgeler arası farklılıkların en aza indirilmesidir.
4. Dördüncü kritik alan ise, gençlerin cinsel sağlık ve üreme sağlığı düzeylerinin yükseltilmesidir. Adolesan gebeliklerin azaltılması, tüm Türkiye’de ve coğrafi birimler bazında genç dostu cinsel sağlık/üreme sağlığı hizmetlerinin artırılması ve bu hizmetlerin sunumunda bölge ve yerleşim birimleri arasındaki farklılıkların azaltılması hedeflenmektedir.

Türkiye Üreme Sağlığı Programı: “Sağlık Sektörü İçin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Ulusal Stratejik Eylem Planı”ndan yola çıkarak Avrupa Komisyonu ile Sağlık Bakanlığı arasında yapılan işbirliği sonucu, 2003–2007 yılları arasında uygulanan toplam 55 Milyon Euro bütçeli “Türkiye Üreme Sağlığı Programı (TÜSP) ile güvenli annelik, acil obstetrik bakım, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, aile planlaması, gençlerin sağlığı, hizmet içi eğitimler, üreme sağlığında müfredat geliştirme, üniversite öğrencileri için üreme sağlığı ve cinsel sağlık hizmet modeli geliştirme çalışmaları yürütülmüştür. Bu Program kapsamında toplam 87 sivil toplum kuruluşu projesine 20 milyon Euro destek sağlanmıştır.

Türk Silahlı Kuvvetleri Üreme Sağlığı Programı: Erken evliliklerin getirdiği obstetrik problemler ve CS/ÜS konusunda erkeklerin de bilinçlendirilmesi amacıyla Sağlık Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Komutanlığı ve UNFPA işbirliği ile, 2002 yılında “Türk Silahlı Kuvvetleri Üreme Sağlığı Programı” başlatılmıştır. Ülke genelinde tüm askeri birliklerde açılan üreme sağlığı dershanelerinde, erbaş ve erlere yönelik eğitimler sürdürülmektedir. Temmuz 2007 itibarıyla 2.000.000 erbaş ve er eğitilmiştir. Bu eğitim modülünde üreme organları, cinsel sağlık, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, HIV/AIDS ve sosyal sonuçları, gebeliğin oluşumu, aile planlaması, güvenli annelik, toplumsal cinsiyet ve aile içi şiddet konuları yer almaktadır.

Diğer Program ve Projeler: 2007 yılında “Evlilik Öncesi Danışmanlık ve Cinsel Sağlık Programları” başlatılmıştır. Bu program kapsamında toplumsal cinsiyet vurgulanarak, sağlık alanında kadının statüsünü yükseltmek, erken yaşta evlilikleri azaltmak, modern aile planlaması yöntemleri kullanımını artırmak, istenmeyen gebelikler, isteyerek gerçekleşen düşükler ve anne ölümlerini azaltmak amaçlanmaktadır.

Bu çalışmalara ilaveten Türkiye’de “Güvenli Annelik Programı, Uluslararası Üreme Sağlığı Eğitim Merkezi Projesi, T.C. Hükümeti Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Üçüncü ve Dördüncü Ülke Programları ve “Anne Çocuk Ölümelerini Önleme Projesi” yürütülmüştür. Gençlerin üreme sağlığı konularında bilinçlendirilmeleri amacıyla pilot illerde 2001–2005 yılları arasında “Adolesanların Üreme Sağlığı Bilgi ve Hizmet Gereksinimlerinin Karşılanması İçin Strateji Geliştirilmesi Projesi” ve “Adolesan Sağlığı ve Gelişmesi Projesi” gerçekleştirilmiştir.

c) Çalışma Yaşamına Katılım

Kadınların işgücüne katılımı, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir unsuru olarak kabul edilmekle birlikte, işgücüne katılım oranları düşük olup, yıllara göre azalma göstermektedir. Kanunlardaki eşitlikçi yapıya rağmen, kadının niteliksel gelişimini ve işgücü piyasasına girişini sağlayacak gerekli mekanizmaların oluşmaması bu düşüşün önemli nedenlerinden biridir ve Türkiye’de kadın istihdamı temel sorun alanlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir. Kadınların işgücüne katılma oranı 1990’da yüzde 34,1 civarındayken, 2002 yılında yüzde 26,9, 2004 yılında yüzde 25,4, 2007 yılı için yüzde 24,8’dir.

Yine 2007 verilerine göre; kente göre (yüzde 20,2) kırsal alanda daha çok kadın işgücüne katılıyor (yüzde 32,7) gibi görünse de kırdaki 100 kadından 83’ü tarım kesiminde ve bunların yüzde 77’si herhangi bir ücret almaksızın ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

Türkiye geneline baktığımızda 2007 yılı verilerine göre kadın istihdam oranı yüzde 22,2 iken AB-15’te yüzde 59,7, AB-27³’de bu oran yüzde 58,3’tür. Ülkemizde 2007 yılı verilerine göre istihdama katılan kadınların yüzde 47,3’ü tarım sektöründe, yüzde 14,2’si sanayi sektöründe, yüzde 38,5’i ise hizmetler sektöründe çalışmaktadır.

İşteki durumları açısından bakıldığında 100 kadından sadece 13’ü kendi hesabına ve işveren konumunda çalışmakta, 49’u herhangi bir ücret ya da yevmiye karşılığında çalışmakta ve 38’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışma yaşamında yer almaktadır.

Ayrıca, köyden kente göçü yoğun olarak yaşayan ülkemizde, köyde işgücü içinde görülen kadın kente geldiğinde yeterli eğitim ve mesleki bilgi-beceriye sahip olmaması nedeniyle kent işgücü piyasasına girememekte, işgücü dışında kalarak genellikle ev kadını olmaktadır. İşgücüne katılmayan 100 kadından 63’ü işgücüne katılmama nedeni olarak "ev kadını" olmalarını göstermektedir. Bu olgu hem kırdaki hem de kentte kadının işgücüne katılımını azaltmaktadır. Gelir azlığı nedeniyle çalışmak zorunda olan kadın, sosyal güvencesiz düşük statülü-gelirli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır.

Kadın işgücünün en çok istihdam edildiği ikinci sektör hizmetler sektörüdür. Bu sektördeki iş alanlarından bazıları özellikle "kadınlar için uygun alanlar" olarak toplumsal kabul görmüşlerdir.

Üçüncü sektör olan sanayi sektörü, özellikle imalat sanayi halen kadın işgücünün oldukça sınırlı olduğu bir sektör olma özelliğini korumaktadır. Oysa aynı sektörde tekstil, gıda, hazır giyim gibi emek yoğun sanayi dalları için kadınlar halen tercih edilen işgücü konumundadır. Her iki sektörde de özellikle kayıt dışı işyerlerinde yoğunlukla kadın ve çocuk işgücü her türlü sosyal hak ve güvenceden yoksun şekilde çalıştırılmaktadır.

İstihdamda yer alan 100 kadından 64’ü herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmaksızın çalışmakta, bunlarında yüzde 59’unu ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar

---

³ 1 Mayıs 2004 tarihinde 10 ülkenin (Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Çek Cumhuriyeti) AB’ye üye olması ile AB’nin toplam üye sayısı 15’ten 25’e yükselmiştir. 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya’nın üyeliği ile AB’ye üye olan ülke sayısı 27 olmuştur.

oluşturmaktadır. Ücretli veya maaşlı çalışan kadınların yüzde 22'si, yevmiyeli olarak çalışan kadınların yüzde 94,5'i, işveren kadınların yüzde 29'u, kendi hesabına çalışan kadınların yüzde 92'si herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmaksızın çalışmaktadır.

Mart 2007 yılı itibariyle Sosyal güvenlik kapsamında bulunan kadınların yüzde 58'i SSK, yüzde 33'ü Emekli Sandığı ve yüzde 15'i de Bağ-Kur'a bağlı olarak çalışmaktadır.

Kayıtdışı çalışma Türkiye genelinde yüzde 45'in üzerinde seyretmekle birlikte kırsal kesimlerde 2000 yılında yüzde 73,8 (kadın yüzde 91,4; erkek yüzde 64) ve kentsel yerlerde yüzde 28,8 (kadın yüzde 30; erkek yüzde 28,5) iken; 2007 yılında yüzde 66,6 (kadın yüzde 89,1; erkek yüzde 55,3) ve kentsel yerlerde yüzde 33,4 (kadın yüzde 36,6; erkek yüzde 32,5) dir. Bu oran tarımsal faaliyetlerde 2007 yılında yaklaşık yüzde 88 iken, tarım dışı faaliyetlerde yaklaşık yüzde 32'dir. Bu durum, kayıtdışılığın daha çok kırsal bölgelerde tarımsal faaliyetlerle uğraşanlarda özellikle de ücretsiz aile işçilerinde yoğunlaştığını göstermektedir. 2007 yılında kayıtdışı olarak ücretsiz aile işçisi konumunda tarımsal faaliyetlerle uğraşanların yüzde 22,7'sini erkekler oluştururken; yüzde 77,3'ünü kadınlar oluşturmaktadır.

İşsizlik oranları Türkiye genelinde yüzde 9,9, kentte yüzde 11,9 ve kırsal alanda yüzde 6,9'dur. Kentte yaşayan en az lise mezunu olan genç kadın nüfusundaki işsizlik oranı yüzde 17,7, aynı durumda olan erkekler için ise yüzde 9,2'dir. Eğitimsiz ve donanımsız kadının yanında eğitilmiş ve genç kadın nüfusta da işsizlik oranlarının yüksek olması, kadın istihdamında yaşanan sorunlar açısından önemli bir göstergedir.

Bu durum büyük ölçüde gelir dağılımına da yansımaktadır. Kadın ve kız çocuklarının yaşamlarının her alanında gelir dağılımındaki bozulmadan en fazla etkilenen grup olduğu açıktır. Gelirin, dolayısıyla yaşam standartlarının düşüşü kadınları bir yandan daha çok marjinal işlerde çalışıp azalan geliri artırmaya zorlarken, diğer yandan, ev içi üretime ayırdıkları zamanı artırmıştır.

Kadınların iş yaşamına katılımları ve iş yaşamındaki konumları eğitim durumlarına bağlı olarak başarılı tablolar da sergileyebilmektedir. Bilindiği gibi eğitim, kadının toplumsal yaşamının diğer alanlarına katılımının da temel unsurudur. Ülkemizde, eğitimin her kademesinde kız çocuklarının okullaşma oranları artmakta olup, bugün yüksek oranda üniversite mezunu kadına sahip bulunmaktayız. Bu paralelde tıp, hukuk, mimarlık gibi alanlarda ve üniversitelerimizde kadınların sayıları giderek artmakta ve önemli başarılarla imza atılmaktadır.

Bugün ülkemizde öğretim elemanı kadın oranı yüzde 39 olup, toplam profesörler içinde kadın oranı yüzde 27'e ulaşmıştır. Mimarların yüzde 36'sı, doktor ve operatörlerin yüzde 29'u, avukatların ise yüzde 33'ü kadındır.

Kadınların istihdam alanındaki sorunları özetle şunlardır:

-Kadınların eğitim düzeyi arttıkça, işgücüne katılım olanakları artmaktadır. Ancak, halen eğitimin her kademesinde kadınlar için bir eşitsizlik söz konusudur. Bu eşitsizliğin gelecekte giderilmesi ümit edilse bile, kadın emeğine vasıf kazandırabilmek için örgün eğitim yanında bilgi ve beceri geliştirmeye yönelik yaygın eğitime ihtiyaç vardır.

-Kadınların çalışma yaşamına girmesi veya girdikten sonra işte devamları konusunda yasalarda cinsiyete dayalı ayrımcılık söz konusu değildir. 2003 yılında yürürlüğe giren Yeni İş Kanunu'nda aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılmayacağı hükmedilmektedir. Ancak belli iş ve mesleklerin kadınlara uygun işler olarak toplumsal kabul görmemesi, görev dağılımında adil davranılmaması, ekonomik kriz

dönemlerinde önce kadınların işten çıkarılması, özellikle kayıt dışı sektörde ücretlerin düşük tutulması gibi bazı ayrımcılık örnekleriyle karşılaşmaktadır.

-İş piyasasında iş ve mesleklerin "kadın işleri" ve "erkek işleri" olarak ayrışıp toplumsal kabul görmesinden dolayı, kadınlar ancak geleneksel kadın mesleklerinde yoğunlaşmakta, daha düşük statülü ve ücretli işlerde çalışmaya razı olmaktadır. Bu işler süreli ve geçici çalışmayı, sosyal güvencesizliği beraberinde getirmektedir.

-Kadın işgücü ucuz emek olarak emek-yoğun iş kolları olan tekstil, gıda, hazır giyim, tütün gibi sanayi dallarında yoğunlaşmıştır. Ancak, tarım sektörü ile karşılaştırıldığında bu sektörlerdeki kadın işgücü oranı düşüktür.

-Tarım sektöründeki kadınların, çoğunlukla ücretsiz aile işçisi konumunda olmaları nedeniyle gelir elde etmemeleri, gelir azlığı nedenleriyle, yasal bir engel olmamasına rağmen sosyal güvenlik kapsamına büyük ölçüde girememektedirler.

-Türkiye’de üç farklı sosyal güvenlik kuruluşu bulunmaktadır. İşçi statüsünde çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumuna (SSK), memur statüsünde çalışanlar Emekli Sandığına, bağımsız çalışanlar ise Bağ-Kur kapsamında yer alabilmektedirler. Ancak bir işyerinde çalışmasına rağmen sigortalı olmayan çok sayıda kadın vardır. Ev kadınlarına isteğe bağlı sigortalılık imkanı sağlayan Bağ-Kur uygulaması primlerin yüksekliği, prim ödemede eşe bağımlı olma ve yeterli bilgi sahibi olmama gibi nedenlerle sınırlı kalmaktadır.

-Çalışma yaşamına girebilen kadınların çalışma yaşamlarını kısa bir dönemde bitirmesi ve/veya kariyerde yükselme doğrultusunda tüm potansiyelini ortaya koyamamasının temel nedeni, ev ve iş yaşamını uzlaştırma konusunda yaşadıkları sorunlardır. Kadın aile yaşamında çocuk bakımı yaşlı ve hasta bakımı gibi yükümlülükleri kocası ile ve/veya devletle paylaşmak durumundadır. Ancak ülkemizde kreş gündüz bakımevi gibi sosyal destek kurumları tüm çabalara karşın yeterli sayıya ulaşamamıştır.

Bu engelleri ortadan kaldırmak ve sorunlara çözüm üretmek amacıyla yapılan çalışmalar özetle şunlardır:

- Türkiye’nin AB istihdam stratejisine dahil olma çabaları, kadın istihdamının da artırılmasında itici bir role sahiptir. Bilindiği üzere Avrupa İstihdam Stratejisinin 4 boyutundan birisini kadın erkek eşitliği oluşturmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, AB İstihdam Stratejisine dahil olmak üzere çalışmalarını sürdürmektedir. Bu çerçevede, “İstihdam Durum Raporu” hazırlanmış ve kadınların iş piyasasındaki konumları bu raporda incelenmiştir. Ortak Değerlendirme Belgesi hazırlanmış olup, Komisyona sunulmuştur. Sürecin devamında bir Ulusal Eylem Planı hazırlanacak ve bu Planda kadınların istihdam piyasasındaki pozisyonlarının iyileştirilmesi için gereken önlemlere yer verilecektir.
- Türkiye, Avrupa Birliğinin Cinsiyet Eşitliği Topluluk Programına 2003-2006 dönemi itibariyle katılım sağlamakta ve bu çerçevede duyarlık artırıcı seminerler desteklenmektedir.
- Türkiye’de kadın istihdamının geliştirilmesine yönelik olarak Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü ve AB Komisyonu işbirliği ile “Aktif İşgücü Programları Projesi” yürütülmektedir. Genel Müdürlüğümüzün de Yürütme Komitesinde yer aldığı Projenin hedef gruplarından birisi de kadınlardır. Bu çerçevede kadın istihdamının geliştirilmesine katkıda bulunmak üzere 30 adet proje desteklenecektir.
- Ülkemizde düşük düzeyde olan kadınların işgücüne katılımını artırmak amacıyla; Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme

İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve kadın sivil toplum kuruluşları tarafından da çeşitli çalışmalar ve projeler yürütülmektedir.

Bu çerçevede, Türkiye’de kadın girişimci potansiyelini nicelik ve nitelik bakımından geliştirmek için politikalar belirlemek amacıyla Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından 81 ilde örgütlenmekte olan “Kadın Girişimciler Kurulu” oluşturulmuştur. Genel Müdürlüğümüz de söz konusu Kurulun üyesidir.

- 2007 yılında Gelir Vergisi Kanunu’nda yapılan değişiklikle hane içinde kadınlar tarafından üretilen ürünlerin düzenlenen kermes, festival, panayır ile kamu kurum ve kuruluşlarınca geçici olarak belirlenen yerlerde satılması sonucu kadınların elde ettikleri gelirler vergiden muaf tutulmuştur.
- Kadınların ve gençlerin istihdamını artırmak amacıyla hazırlanan İstihdam Paketi’nde, mevcut istihdama ilave olarak işe alınan kadınlar ile 18–29 yaş arası gençlere ait SSK işveren priminin 5 yıl boyunca kademeli olarak İşsizlik Sigortası Fonu’ndan karşılanacağı, kreş ve emzirme odası açma yükümlülüğünün işverenler tarafından hizmet alımı ile yerine getirilebileceği hususlarına yer verilmiştir.
- Ekonomik güçlenmenin en önemli koşulu olan işgücüne katılımında kadınların karşılaştığı engeller ve ekonomik güç paylaşımında yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle kadınlar yoksullaşmakta ve özellikle kadın başlı ailelerde kadınların yükleri daha da ağırlaşmakta olduğundan, kadın yoksulluğunun önlenmesi için dünyada ve ülkemizde örnekleri olan kredi uygulamalarının yaygınlaştırılması ve kadın girişimcilerin ihtiyaç duydukları Eğitim, Danışma, Rehberlik, Fon-Finansman sağlama konularını içeren çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çerçevede yoksulluğu önleme amaçlı olarak Türkiye’de mikrokredi uygulamaları yürütülmektedir. İl Özel İdaresi Kanununun 6’ncı maddesinin (a) bendinde İl Özel İdaresinin görev ve yetkileri arasında yoksullara mikrokredi verilmesinin de yer alması nedeniyle, bu Kanunun söz konusu maddesinin özellikle pozitif ayrımcılık içerecek şekilde kadın yoksulluğunu azaltmaya yönelik olarak 81 İl Valiliğimiz tarafından uygulanmasının kadınların ekonomik açıdan güçlendirilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, kadınların kendilerine olan özgüven ve saygılarının artması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi bakımından büyük önem taşıdığı hususunu içeren yazı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünce İçişleri Bakanlığı’na gönderilmiştir. İçişleri Bakanlığı’nın bu konuda Valiliklere gönderdiği talimat doğrultusunda Van ve Mersin illerinde mikro kredi uygulaması başlatılmıştır. 2008 yılında, bu uygulamanın diğer illerde de başlatılması yolundaki çalışmalar sürdürülecektir.

d)Siyasete ve Karar Mekanizmalarına Katılım

Siyasal katılma, bireyin siyasetle kurmuş olduğu ilgi ilişkileridir. Bu ilişkiler siyaset olayları izlemek ve bilgi edinmekten, siyaset eylemlerde bulunmaya, oy vermeye, adaylığa ve siyaset karar mekanizmalarında yer almaya kadar uzanan değişik biçim ve boyutlarda kendilerini gösterebilirler.

Dünya kadınları eğitim düzeylerinden, geleneksel yaşam biçimleri ve değer yargularından, yasalardaki ayrımcı hükümlerden kaynaklanan engeller nedeniyle, yüzyıllar boyunca, içinde yer aldıkları siyaset sistemlerle yeterince bağ kuramadan yaşamışlardır.

Yirminci yüzyılda geleneksel yaşam biçimlerinden çağdaş yaşam biçimlerine yönelişin kazandığı ivme ve özellikle seçme-seçilme konusunda yasalarda yapılan eşitlikçi düzenlemeler, kadın siyaset katılımında görüntü değişikliğine yol açmıştır.

Yine de günümüzde kadın siyasal katılımı hala erkeklerle eşit düzeye gelememiştir. Özellikle seçilme hakkından yararlanma ve siyasal karar mekanizmalarında yer alma konusunda cinsler arası eşitsizlik çok belirgin bir biçimde varlığını sürdürmekte ve kadınlar erkeklerin çok gerisinde kalmaktadırlar.

Kadınların siyasal karar mekanizmalarında eksik temsili, demokrasinin anlamına uygun bir biçimde çalışmasına imkan bırakmadığı gibi, “yönetime katılma” konusunda da, cinsler arası eşitsizlik sorununu gündeme getirmektedir.

Kadınların karar alma süreçlerine eşit katılımı sadece adalet ve demokrasi talebi olmakla kalmayıp aynı zamanda kadının statüsünün geliştirilmesinin de gerekli bir koşuludur. Kadının her düzeyde yönetime faal katılımı sağlanmadan ve karar almanın bütün düzeylerine eşitlikçi toplumsal cinsiyet ana yaklaşımı (gender mainstreaming) yerleştirilmeden kalkınma ve çağdaşlık hedeflerine ulaşamayacaktır.

Kadınların siyasal karar mekanizmalarında eksik temsilinin bir başka olumsuz sonucu da, kadın statüsü konusunda kendisini göstermektedir. Kadının yer almadığı karar mekanizmalarında çok kere kadın sorunlarına duyarlılık yeterince oluşmamakta; bu sorunların yeterince bilincine varılamamakta ve dolayısı ile kadın statüsünü yükseltecek yeterli çözümlere ulaşamamaktadır.

Bütün bunlar göz önünde tutularak, özellikle son 20 yıldır, dünyanın çeşitli ülkelerinde kadınların siyasal yaşamda gereğince temsil edilmelerini sağlayacak destek politikaları oluşturulmakta; uluslararası sözleşmelerle “cinslerarası eşitlik”, “pozitif ayrımcılık” ve “özel önlemler” kavramları ulusal hukuk düzenlerine aktarılmaya çalışılmaktadır.

1982 tarihli T.C. Anayasası 67, 68 ve 70 inci maddelerinde yerel ve milletvekili seçimlerinde “seçme ve seçilme”, “siyasi parti kurma”, “usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma”, “halkoylamasına katılma”, “kamu hizmetlerine girme” haklarını; 25, 26, 28, 29, 33 ve 34 üncü maddelerinde “düşünce ve kanaat hürriyeti”, “düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti”, “basın hürriyeti”, “toplantı hak ve hürriyetleri”ni herhangi bir cinsiyet ayırımı yapmaksızın tüm vatandaşlara tanımıştır.

Anayasamızın 68 inci maddesinin 6 ıncı fıkrasında yer alan, “siyasal partilerin kadın kolu kuramayacakları”na ilişkin yasak, 23.7.1995 tarih ve 4121 sayılı yasa ile kaldırılmış; böylece siyasal partilere, kadınlar için ek bir katılma alanı açma fırsatı verilmiştir.

Yasalarımızda siyasal haklar konusunda cinsiyet ayırımı yapan hükümler mevcut değildir. Ayrıca 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 83. maddesinde “siyasal partilerin, herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu prensibine aykırı amaç güdemeyeceği” bildirilerek, cinsiyet ayrımcılığına yönelik parti çalışmaları engellenmiştir.

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 91. maddesinde yer alan 1982 tarihli Anayasanın 68. maddesindeki yasağa paralel düzenlemenin, Anayasa değişikliği ile uyum sağlamak üzere değiştirilmesiyle, Anayasal düzeyde siyasal partilere tanınan kadın kolları kurma olanağı, yasal düzeye de yansımıştır.

Türkiye Cumhuriyetinde, dünyadaki pek çok ülkeden önce, 1930 yılında yerel seçimlerde, 1934 yılında da milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını erkeklerle eşit bir biçimde elde eden kadınlarımızın, yüksek bir siyasal katılım düzeyine ulaşmış oldukları söylenemez.

2002 Genel Seçimleri sonuçlarına göre TBMM’deki 550 milletvekilinden sadece 24’ü kadın olup, oransal olarak 4.4’e tekabül etmektedir. Bakanlar Kurulunda ise 1 kadın bakan yer almıştır. 22 Temmuz 2007 Genel Seçimlerinde Parlamentodaki kadın milletvekili sayısı 50’ye

yükselmiştir ve oransal olarak 9.1'e tekabül etmektedir. Bakanlar Kurulunda yine 1 kadın bakan bulunmaktadır.

2007 genel seçimlerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının siyasal hayata katılım ve temsil konusunda yaptıkları kampanyaların duyarlılık artırdığı, bu duyarlılık sonucu 22 Temmuz 2007 seçimlerinde kadınlar arasında bu konuda bir talep olduğu ve bu talebinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne yansıdığı rakamlarla da açıktır. Kadınların bu başarısı, gelecekte daha da büyük bir talebin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne yansması konusunda umut vericidir.

Parlamentodaki kadın milletvekili oranlarının seçim yılları bakımından durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Türkiye'de kadın milletvekili oranları

Seçim yılı	Parlamentodaki milletvekili sayısı	Kadın milletvekili sayısı	Toplam içindeki pay (%)
1935	395	18	4.6
1939	400	15	3.8
1943	435	16	3.7
1946	455	9	2.0
1950	487	3	0.6
1954	535	4	0.7
1957	610	7	1.1
1961	450	3	0.7
1965	450	8	1.8
1969	450	5	1.1
1973	450	6	1.3
1983	400(1 boş)	12	3.0
1987	450	6	1.3
1991	450	8	1.8
1995	550	13	2.4
1999	550	22	4.0
2002	550	24	4.4
2007	550	50	9.1

Kadının siyasal yaşama katılımının ilk basamağı kabul edilebilecek yerel yönetimlerde de temsili sınırlıdır. Yerel yönetimler bazında mart 2004 seçimlerine göre mevcut durum aşağıdaki gibidir:

Yerel Yönetimlerde Kadın

	Kadın	Toplam	Kadın %	Kadın (Binde)
2004				
Belediye Başkanı	18	3225	0,56	5,58
Belediye Meclis Üyesi	834	34477	2,42	24,19
İl Genel Meclisi Üyesi	58	3208	1,81	18,08
1999				
Belediye Başkanı	18	3215	0,56	5,60
Belediye Meclis Üyesi	541	34084	1,59	15,87
İl Genel Meclisi Üyesi	44	3122	1,41	14,09

Kaynak: İçişleri Bakanlığı- Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2004

Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşlarında üst düzey yöneticiliklerde, kurul, komisyon ve komitelerde de kadınların temsil düzeyinin düşük olduğunu söylemek gerekir. Ancak, Türkiye’de uzmanlık gerektiren mesleklerde kadın oranları oldukça yüksek düzeydedir. Bugün ülkemizde üniversitelerde kadın öğretim elemanı oranı yaklaşık % 39 olup, toplam profesörler içinde kadın oranı % 27’ye ulaşmıştır. Mimarların % 36’sı, doktor ve operatörlerin % 29’u, avukatların ise % 33’ü kadındır.

Kadınların bürokrasi içerisinde üst düzey karar verici konumlarda yer alması da oransal olarak düşüktür. Ancak bu tür görevlere gelen kadınların çok başarılı oldukları da bir gerçektir. Örneğin bütün dünyada erkeklerin egemen olduğu diplomatik görevlerde Türk Dışişlerinde görev yapan 166 Büyükelçimizden 15’i kadındır. Bunların 7’si yurt dışında görevlidir. Türkiye’de halen 21 adet kadın mülki idare amiri bulunmaktadır. Ülkemizde kadın Vali bulunmazken, 408 Vali Yardımcısından 5’i ve 857 Kaymakamdan 16’sı kadındır. 165 Kaymakam adayının ise 6’sı kadındır.

Kadınların karar mekanizmalarına katılımına ilişkin değişik ülkelere ait veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Karar Alma Mekanizmalarına Katılım

Ülkeler	Yıl	İdari ve yönetici olarak çalışanlar içinde kadın %	Parlamentoya Katılım Oranı			
			1995	1999	2004	2007
Türkiye	2003	6	2	4	4	9
Mısır	2002	9	2	2	2	2
ABD	2002	46	11	13	14	16
Ermenistan	2001	24	...	...	5	5
İran	1996	13	3	5	3	4
İsrail	2003	29	9	12	15	14
Japonya	2003	10	3	5	7	9
Belçika	2003	31	12	23	35	35
Bulgaristan	2003	30	13	11	26	22

Romanya	2003	31	4	7	11	11
Çek C.	2002	26	10	15	17	16
					38	
Danimarka	2003	26	33	37	37	
					19	
Estonya	2003	35	13	...	24	
					38	
Finlandiya	2003	28	34	37	42	
					32	
Almanya	2003	36	26	31	32	
					14	
Yunanistan	2002	26	6	6	13	
					13	
İrlanda	2003	29	13	12	13	
İtalya	2003	21	15	11	12	17
Letonya	2003	40	15	17	21	19
Litvanya	2003	39	7	18	21	25
Norveç	2003	30	39	36	36	38
Polonya	2003	34	13	13	20	20
Portekiz	2003	32	9	13	19	21
Slovakya	2003	35	15	13	19	20
Slovenya	2003	33	14	8	12	12
Rusya F.	2003	39	13	10	10	10
İspanya	2003	30	16	22	36	36
İsveç	2003	30	40	43	45	47
İsviçre	2003	28	18	21	25	25
İngiltere	2003	33	10	18	18	20
Avusturalya	2003	33	10	22	25	25
Yeni Zelanda	2003	36	21	29	28	32

Kaynak: <http://unstats.un.org>

e) Şiddet

Kadına yönelik şiddet tüm dünyada hala en önemli sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorun uzun bir zaman sürecinden geçerek günümüze dek taşınmıştır. Şiddet, özellikle ekonomik açıdan kaynakları kıt olan toplumlarda daha belirgin olarak görülmektedir.

Kadına yönelik şiddet Pekin Eylem Platformunda, “ Kadının fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan, bu tür hareketlerin tehdidini, baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, ister toplum

önünde ister özel hayatta meydana geliş olsun, cinsiyete dayalı her türden şiddet” olarak tanımlanmıştır.

Şiddet ne biçimde olursa olsun kadınların hayatına korku ve güvensizliği sokmakta, temel hak ve özgürlüklerini kullanmalarını engellemektedir. Özellikle aile içi şiddet, yaygınlığı tam olarak bilinemeyen, aile mahremiyetinin bir unsuru olarak görülerek gizlenen, bu sebeple de mücadele edilmesi ve önlenmesi güç bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her kadın, kadın olması sebebiyle şiddete uğrama açısından özel risk grubundadır. Kadına yönelik şiddet dünyanın her yerinde yaygın, büyük ölçüde meşru, renk, sosyo-ekonomik statü, ırk, din gibi faktörlerden bağımsız olarak mevcuttur. Ancak,

- Kız çocuklar,
- Engelli kadın ve kız çocuklar,
- Mülteci, göçmen kadınlar ve kız çocuklar,
- Seks ticaretine zorlanan kadınlar ve kız çocuklar
- Yaşlı kadınlar

kadına yönelik şiddet açısından daha yüksek risk altında bulunan ve özel olarak korunması gereken kadınlardır.

Türkiye’de de kadına yönelik şiddet, tüm dünyada olduğu gibi hala en önemli sorun alanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadına Yönelik Şiddet İstatistikleri ve Veri Tabanı

Şiddet veri tabanı, kadına yönelik şiddet olgusunun boyutlarının ve özelliklerinin ortaya konulması, kadına yönelik şiddetin sosyal maliyetinin hesaplanması açısından büyük önem taşımaktadır. Veri tabanında yer alan istatistiksel bilgiler, aynı zamanda kadına yönelik şiddetle mücadele amaçlı politika ve önlemlerin geliştirilmesinde, bu politika ve önlemlerin uygulanması ve sonuçlarının izlenmesinde; şiddete uğrayanlara ve tanık olanlara yönelik destek hizmetlerinin planlanması, oluşturması ve gerçekleştirilmesinde büyük önem arz etmektedirler.

Ülkemizde şiddete maruz kalan kadınlar ile ilgili çeşitli araştırma bulguları bulunmakla birlikte, bu bulguların temsil gücü, örnekleme ve metodolojisi ve karşılaştırılabilirliği konusunda ortak görüş bulunmamaktadır. Ayrıca sosyal, ekonomik ve kültürel etkenlerdeki değişimin kadına yönelik şiddet üzerinde yaptığı etkileri ölçen ve şiddetle ilgili değişim sürecini ortaya koyan kapsamlı araştırmalar da yapılamamıştır. Bu anlamda istatistiksel veri üretiminde boşluklar bulunmaktadır.

Şiddetle İlgili Bazı Araştırma Sonuçları

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün 1994 yılında yaptırdığı “Medya, Şiddet ve Kadın” adlı araştırmada, kadının şiddete maruz kaldığı olaylara ilişkin 79 haber incelenmiştir. Söz konusu araştırmadan elde edilen bazı bulgular şu şekildedir:

- Saldırıya uğrayan kadınların yüzde 40.5’nin yaş grubu belirlenememiştir. yüzde 15.2’si 12-16, yüzde 11.4’ü 17-20, yüzde 3.9’u 21-30, yüzde 5.2’si 31-40, yüzde 2.5’i 41-50, yüzde 1.3’ü ise 51-60 yaş arasında oldukları belirlenmiştir.
- Şiddete uğrayan kadınlar genç yaşlardadır.

- Daha önce şiddetle ilgili olarak yapılan araştırmaların da gösterdiği gibi ev, şiddetin daha çok yaşandığı mekandır. Çekirdek ailelerde yaşayan kadınlar şiddet eylemlerine daha çok maruz kalmaktadır.
- Saldırganın ruhsal durumunda bir anormallik söz konusu değildir.
- Şiddet eylemlerinde saldırgan büyük bir olasılıkla ya kocadır ya da kadınların yakın duygusal ilişkiye girdiği erkeklerdir.
- Türkiye’de kadınlara yönelik şiddetin görünür biçimi kadınların öldürülmesi şeklinde belirmektedir. Başka bir ifade ile kadının öldürülmesi, namus kavramı ile gerekçelendirilerek haklılaştırılan bir şiddet biçimi olarak azımsanmayacak bir orandadır.
- Kadınlara yönelik şiddet eylemlerinde daha çok ateşli silahlar ve kesici aletler kullanılmaktadır.
- Kadınlara yönelik şiddet eylemlerinin en belirgin nedeni, toplumda kabul gören genel ahlak ve namus anlayışıdır. Kadınlar bu anlayışa uymadıklarında şiddetle cezalandırılmaktadır.
- Şiddet eylemleri daha çok gece gerçekleştirilmektedir.
- Erkek şiddet eylemleri içinde dayak ve tecavüzü kişiselleştirmekte, kadına hiçbir nedene dayanmadan dayak atmayı kendi hakkı olarak görmekte ve tecavüz etmeyi erkeklik kimliğinin bir uzantısı olarak kabul etmektedir. Yaralama ve öldürme gibi ağır şiddet eylemleri toplumsallaştırılmakta, geleneksel ahlak ve namus anlayışı ile meşrulaştırılmaktadır.

2003 yılı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA)’nda kadınların, aile içi şiddet biçimlerinden özellikle fiziksel şiddete ilişkin tutumlarını ne kadar içselleştirdiklerinin belirlenmesi amacıyla kadınların ekonomik ve cinsel nedenlere dayalı olarak kocanın karısını dövmesini haklı bulup bulmadıklarına dair sorular sorulmuştur. Belirlenen nedenler; kadının yemeği yakması, kocasına karşılık vermesi, kadının parayı lüzumsuz yere harcaması, çocukların bakımını ihmal etmesi ve cinsel münasebette bulunmayı reddetmesidir. Araştırma kapsamında bulunan 15-49 yaş grubunda kadınların yüzde 39’u belirtilen nedenlerden en az birini kocasının kendisini dövmesi için haklı bir neden olarak belirtmiştir. Şiddeti kabullenme durumu kadının yaşı, eğitim durumu, yaşadığı bölge ve çalışma durumuna göre oldukça büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin 15-19 yaş grubunda bulunan kadınların yüzde 63’ü belirtilen nedenlerden birini haklı bulurken, 45-49 yaş grubunda bulunanların yüzde 39’u haklı bulmuştur. Yine eğitimi olmayan ya da ilkokul bitirmemiş kadınların yüzde 62’si belirtilen nedenlerden birini haklı bulurken, lise ve üzeri eğitim almış kadınların sadece yüzde 8,8’i fiziksel şiddet için belirtilen nedenlerden birini haklı bulmuştur. Ülkenin doğusuna göre daha gelişmiş durumda bulunan batı bölgelerinde yaşayan kadınlardan yüzde 32,5’i, doğuda yaşayan kadınlardan yüzde 49’u uygulanan şiddetin nedenlerinden birini haklı bulmuştur. Çalışma ve gelire sahip olma da şiddetin içselleştirilmesinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. İşi olmayan kadınların yüzde 38’i, gelir getiren bir işte çalışanların yüzde 30’u bir nedeni haklı bulurken, gelir getirmeyen bir işte çalışanların yaklaşık yüzde 61’i şiddeti bir nedenle haklı bulmaktadır.

Şiddete İlişkin Yasal Durum

Aile içindeki şiddetin önlenmesi amacıyla 1998 yılında çıkarılan 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun şiddete karşı çok önemli bir güvence sistemi getirmiştir. Bu düzenleme ile Türkiye’de ilk kez aile içi şiddet kavramı hukuksal metinde tanımlanmış ve aile

içi şiddetin vuku bulunduğu durumlarda mağdurun şikayeti olmaksızın (üçüncü şahısların bildiriyle) polis ve adalet mekanizmasının harekete geçmesi sağlanmıştır. Bu yasanın yürürlüğe girmesinden sonra uygulama sürecinde yasanın yeterince tanınmadığı konusunda eleştiriler söz konusu olmuşsa da bu yasanın uygulanması için hakim ve savcılara yönelik olarak genelgeler çıkarılmış ve çeşitli eğitim programları uygulanmıştır.

4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunun uygulanmasındaki aksaklıkların giderilmesini teminen Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün koordinatörlüğünde ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin hukukçu temsilcileri ile yapılan bir dizi toplantı sonucunda bir Değişiklik Tasarısı hazırlanmıştır. Değişiklik Tasarısı yasalaşmış, 4 Mayıs 2007 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanun ile; şiddet kavramı geniş yorumlanarak evli olmalarına rağmen fiilen ayrı yaşayan, mahkemece ayrılık kararı verilen veya yasal olarak ayrı yaşama hakkı olan aile bireyleri ve çocuklar da koruma altına alınmaktadır. “Kusurlu eşin veya diğer aile bireyinin” ifadesinin kullanılması ile aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireyleri hakkında da tedbir kararına hükmedilmesine olanak sağlanmaktadır. Ayrıca Kanunda öngörülen tedbirler arasında aile mahkemesi hakiminin uygun görmesi halinde, şiddet uygulayan bireyin rehabilitasyonu amacıyla “Bir sağlık kuruluşunda muayene veya tedavi için başvurusu” tedbiri eklenmiştir.

Bunlara ek olarak değişiklik ile, Kanundan yararlanmak için yapılacak başvuruların ve infazı için yapılan icrai işlemlerin harca tabi olmayacağı da hükme bağlanmıştır.

“Ailenin Korunmasına Dair Kanunun Uygulanması Hakkında Yönetmelik” ise, yine Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün koordinatörlüğünde, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının ve sivil toplum örgütlerinin hukukçu temsilcilerinin katılımıyla hazırlanmış; 1 Mart 2008 tarih ve 26803 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yönetmelik ile 4320 sayılı Kanun’da yer alan tedbirler ayrıntılı olarak düzenlenmiş; aile içi şiddet, ihbar ve şikayet gibi kavramlara açıklık getirilmiş; nafaka ve tedbir kararlarının yerine getirilmesi ve usul işlemleri de kanun uygulayıcılara ve vatandaşlara yol gösterecek şekilde ele alınmıştır.

Konuya ilişkin en temel yasal düzenlemelerden biri de 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’dur. 1 Haziran 2005’te yürürlüğe giren bu yasada da yine reform niteliğinde düzenlemelere yer verilmiştir. Bu düzenlemelerden en önemlisi yasada kadın ve kız ayrımının kaldırılmış olmasıdır. Eski Ceza Kanununda, kadının mağdur olduğu birçok suç topluma karşı işlenen suçlar olarak düzenlenmişken, yeni TCK ile bu anlayış terk edilmiş ve bu suçlar bireye karşı işlenen suçlar kapsamına alınmıştır. Eski TCK’da düzenlenmemiş olan evlilik içi tecavüz, işyerinde cinsel taciz gibi suçlar da ilk kez bu yasada düzenlenmiş bulunmaktadır. Yine, yeni TCK’da evlilik vaadiyle kızlık bozma suçunun kaldırılmış olması, önemli yenilikler arasındadır.

Eski Türk Ceza Kanununun “töre” cinayetlerinde indirim yol açan maddesi 2000 yılında yasa kapsamından çıkarılmış olmakla beraber yeni Türk Ceza Kanunu ile “töre saikiyle” öldürme, kasten öldürme suçunun nitelikli halleri arasında düzenlenmiş, faillerinin yasada öngörülen en ağır ceza olan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılması hükmü getirilmiştir.

Belediye Kanunu ile şiddete uğrayan kadınlara hizmet vermek üzere Belediyeler de yetkili kılınmıştır. Bu Kanunla Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 50.000’ni geçen belediyelere kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açma görevi verilmiştir. Böylece şiddete uğrayan kadınlara verilen koruyucu ve önleyici hizmetlerin geliştirilmesi mümkün olacaktır.

Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Konusunda KSGM Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Kadının statüsünün güçlendirilmesi ve kadının insan haklarının korunması konusunda ulusal mekanizma olarak 1990 yılında kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 6 Kasım 2004 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5251 sayılı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile teşkilat yasasına kavuşmuştur.

Teşkilat Kanununun yürürlüğe girmesiyle, Genel Müdürlüğün şiddet konusundaki çalışmaları da hız kazanmıştır. Genel Müdürlük, kadına yönelik her türlü şiddet, taciz ve istismarın önlenmesi ve ortadan kaldırılması amacıyla başta yasal çalışmalar olmak üzere, işbirliğine dayalı çalışmalar yapmaya; projeler, kampanyalar yürütmeye; toplantı, konferans, seminerler düzenlemeye; diğer kurum-kuruluşlarca yürütülen çalışmalara katkı sağlamaya devam etmektedir.

Genel Müdürlük tarafından, 2004 yılında 25 Kasım “Kadına Karşı Şiddeti Önleme Günü” kapsamında “Kadına Karşı Şiddete Son Ulusal Kampanyası” Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu işbirliği ile başlatılmıştır. Çeşitli etkinliklerle sürdürülmekte olan Kampanya çerçevesinde;

- Toplumsal duyarlılığı artırmak amacıyla 25 Kasım 2005 tarihinde İstanbul’da, 31 Mart 2006 tarihinde Ankara’da, 20 Eylül 2006 tarihinde Amasya’da, 8 Mayıs 2008 tarihinde Gaziantep’de ve 9 Mayıs 2008 tarihinde ise Şanlıurfa’da Kültür ve Turizm Bakanlığı Çok Sesli Korosu tarafından Anadolu kadınınımızın çeşitli yönleriyle dile getirildiği türkülerden derlenen konserler verilmiştir. Konser programı CD’ye aktarılmıştır ve dağıtımı yapılmıştır.
- 2005 yılında “Kadına Karşı Şiddete Son” konulu Genç Gazeteciler Yarışması yapılmış, ödülleri yarışmayı kazanan genç gazetecilere düzenlenen törenle verilmiştir.
- Kampanyanın ilk aşamasında sanatçılarımız ve futbolcularımızın destekleri ile bir spot film hazırlanmış, ulusal televizyon kanallarında ve sinema salonlarında gösterime girmiştir.
- Futbol Federasyonu Başkanlığı işbirliği ile Süper Lig takımları oyuncularının maçlara "kadına yönelik şiddete son" yazılı banner ve tişörtlerle çıkmaları sağlanmıştır.
- Erkeklerin bilinçlendirilmesine ilişkin farkındalık yaratma, duyarlılık artırma amacıyla Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği ile işbirliği yapılarak, firma/marka-fiyat etiketlerinin yanında “Kadına Karşı Şiddete Son” ifadeli etiketlerle satışa sunulması sağlanmış ve "25 Kasım-Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Uluslararası Mücadele Günü" haftasında mağazalarda ve alışveriş merkezlerinde kadına karşı şiddete son konulu vitrin afişleri kullanılmıştır.
- Kadına yönelik şiddet, töre/namus cinayetleri konusunda toplumumuzda duyarlılık yaratmak amacıyla Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyeleri ile başlatılan işbirliği sonucunda, “Kadına Karşı Şiddete Son” konulu afişler hazırlanmıştır. Bu afişler 25 Kasım haftasında (19-25 Kasım 2006) yedi gün süre ile Ankara ve İstanbul’un çeşitli semtlerindeki billboardlarda sergilenmiştir. Ayrıca, billboardlarda yer alan afişler talep eden kuruluşlara da gönderilmiştir.
- Kadına karşı şiddetin önlenmesi için kamuoyunda farkındalık yaratma ve toplumsal duyarlılığın güçlendirilmesi amacıyla bu önemli toplumsal soruna dikkat çekilmesinde geniş halk kitlelerine ulaşabilmesi için T.C. Başbakanı Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN, Devlet Bakanı Sayın Nimet ÇUBUKÇU, Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ali BARDAKOĞLU ve Kadının Statüsü Genel Müdürü Sayın Esengül CİVELEK'in yer aldığı yaklaşık 60 saniye süren bir spot film çekilmiştir.

Söz konusu spot film ulusal televizyon kanallarında ve yerel televizyon kanallarında yayımlanmıştır.

- Kampanya logosunu taşıyan rozetler yaptırılarak milletvekilleri ile toplantı ve etkinliklerde katılımcılara dağıtım yapılmıştır.

Avrupa Konseyi tarafından iyi uygulama örneği seçilmiş olan “Kadına Karşı Şiddete Son Ulusal Kampanyası”, Konsey bünyesinde Kasım 2006-Mart 2008 tarihleri arasında yürütülmüş olan “Aile İçi Şiddet Dahil Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele Kampanyası” çerçevesinde, Haziran 2007’de düzenlenen Ulusal Odak Noktaları Toplantısında Kadının Statüsü Genel Müdürü Sayın Esengül CİVELEK tarafından sunulmuştur.

Türkiye bugüne dek taraf olduğu pek çok uluslararası insan hakları sözleşmelerinin gereği olarak ve artan toplumsal duyarlılığın yönlendirmesi ile uluslararası toplumun gündeminde de giderek daha çok ağırlık kazanan "namus cinayetleri" konusundaki çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Bu çerçevede Türkiye, Birleşmiş Milletler 59. Genel Kuruluna sunulan ve kabul edilen "Namus Adına Kadınlara Yönelik İşlenen Suçların Önlenmesi Doğrultusunda Çalışmak" başlıklı Karar Tasarısına İngiltere ile birlikte ana sunucu olmuştur.

Bir diğer önemli gelişme 2005 yılında Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisinde Meclis Araştırma Komisyonu oluşturulmasıdır. Komisyon çalışmaları sonucunda hazırlanan Raporda, kadına yönelik şiddet ve töre/namus cinayetleri konusunda alınacak önlemlere ilişkin öneriler ve sorumlu kuruluşlar belirlenmiştir. 4 Temmuz 2006 tarihinde yayımlanan 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kadına yönelik şiddet ve töre/namus cinayetleri konusunda koordinatör kurum olarak Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü belirlenmiştir.

Bu çerçevede, Genel Müdürlüğümüz koordinasyonunda kadına yönelik şiddet, töre/namus cinayetleri konusundaki çözüm önerilerinin hayata geçirilmesine ilişkin sorumlu/ilgili kuruluşların katılımı ile bir toplantı gerçekleştirilmiş, Kadına Yönelik Şiddeti İzleme Komitesi oluşturulmuş, ilk toplantısı 14 Mart 2007 tarihinde kamu kuruluşları ve akademisyenlerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Komitenin ikinci toplantısı ise 30 Nisan 2008 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Genel Müdürlüğümüz, üçer aylık periyotlar halinde kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, sendikalar, meslek kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör v.b. olmak üzere tüm taraflardan konuya ilişkin faaliyetlerini derleyerek Başbakanlığa rapor halinde sunmaktadır.

Kadın-erkek eşitliği, kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, toplumsal yaşamın her alanında kadının konumunun güçlendirilmesi ve kadına yönelik şiddetin önlenmesinin devlet politikası haline getirilmesinin açık göstergesi olan Başbakanlık Genelgesi uyarınca kuruluşların gönderdikleri dönemsel faaliyet raporlarından, Genelgedeki tedbirlerin hayata geçirilmesi ve kadına karşı şiddetin önlenmesi amacıyla tüm tarafların topyekün bir mücadele ve kararlılıkla çalışmalarını yürüttükleri bu konudaki farkındalık ve duyarlılığın arttığı görülmektedir.

Şiddet mağduru kadınlar için ilk adım başvuru yerleri olan 921 polis merkezi ve 276 karakolda çalışan yaklaşık 40.400 Emniyet Teşkilatı personeline yönelik kadına karşı şiddet, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi, şiddet mağdurlarına yaklaşım tarzı, 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve diğer ilgili kanunların uygulanması konularında farkındalık ve duyarlılığı artırmak için hizmet içi eğitim projesi yapılması amacıyla Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü işbirliğinde hazırlanan ve söz konusu eğitimin esaslarını belirleyen "*Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesinde Polisin Rolü ve Uygulanacak Prosedürler Eğitimi Projesi Protokolü*"

26.12.2006 tarihinde dönemin İçişleri Bakanı Sayın Abdülkadir AKSU ve Devlet Bakanı Sayın Nimet ÇUBUKÇU tarafından imzalanmıştır.

Eğitim Programı iki aşamalı olarak tasarlanmıştır;

- Birinci aşamada; İstanbul, Adana, Samsun, Bursa, Erzurum, Van, Antalya, Diyarbakır, Kayseri, İzmir, Ankara Nevşehir illerindeki eğitim programlarında, yaklaşık 270 eğiticinin eğitimi tamamlanmıştır.
- İkinci aşama kapsamında; eğitimi tamamlanmış olan eğiticiler tarafından İl Emniyet Müdürlükleri Polis Merkezlerinde ve karakollarda çalışan yaklaşık 24.000 personel eğitilmiş olup, yıl sonu itibariyle 40.400 emniyet teşkilatı personelinin eğitimi tamamlanacaktır.
- Eğitimler ile ilgili ölçme ve değerlendirmeler periyodik sürelerle Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilecektir.

Şiddete maruz kalan kadınların “yardım” alabilecekleri hizmet alanlarının en önemlilerinden biri de sağlık hizmetleridir. Şiddet mağduru ve risk altındaki kadınlar sağlık sektöründe çalışanlara güven duymakta ve en çok onlardan yardım talep etmektedirler. Bu çerçevede, 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi kapsamında; şiddet mağduru ve risk altındaki kadınlara sunulan sağlık hizmetleri prosedürlerinin belirlenmesi ve buna uygun olarak eğitim programlarının düzenlenmesi amacıyla, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü işbirliğiyle hazırlanan “*Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sağlık Personelinin Rolü ve Uygulanacak Prosedürler Eğitimi Protokolü*”, Sağlık Bakanı Prof. Dr. Sayın Recep AKDAĞ ile Devlet Bakanı Sayın Nimet ÇUBUKÇU tarafından 3 Ocak 2008 tarihinde imzalanmıştır.

2 yıl süre ile uygulanacak Protokol kapsamında gerçekleştirilecek eğitim programlarında öncelikle 500 eğiticinin yetiştirilmesi, ardından da sahada çalışan 75.000 sağlık personeline ulaşılması hedeflenmektedir. Gerçekleştirilecek eğitimler sonucunda 81 il sağlık müdürlüğü yöneticileri ile birinci, ikinci, ve üçüncü basamak sağlık hizmeti sunan kurum ve kuruluşlarda (hastane, sağlık ocağı, ana çocuk sağlığı aile planlaması merkezi, vb.) çalışan doktor, hemşire, ebe ve diğer sağlık personelinin kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede duyarlılığının artırılması; mesleki beceri ve eğitim formasyonunun geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Planlanan eğitimlerin ilk aşamasında; Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi ekibi ve Sağlık Bakanlığının ilgili personeli tarafından eğitim programları ve eğitici eğitimlerinde kullanılacak eğitim materyali hazırlanmıştır.

İkinci aşamada; 81 il sağlık müdürlüğü bünyesinde oluşturulacak 500 eğiticinin yetiştirilmesine yönelik, 12 ilde düzenlenecek eğitimlerde “toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddetin tanımı ve türleri, şiddet olgusu, şiddetle ilgili mitler, sağlık personelinin şiddet konusundaki inançları, tutumları, mağdura hizmet götürmede ve genel olarak şiddetin önlenmesindeki rolü, aile içi şiddetle ilgili olarak sağlık sektöründe çalışanların sunacağı hizmetler ve yapacağı idari işlemler, şiddetle ilgili mevzuat, diğer kurum-kuruluşlarla işbirliği” konularında eğitimler gerçekleştirilecektir. Bu çerçevede 23 Haziran 2008 tarihi itibariyle eğitici eğitimleri Ankara’da başlatılmıştır. Ankara’daki pilot eğitimlerin tamamlanmasının ardından Temmuz 2008-Kasım 2008 tarihleri arasında eğiticilerin eğitimlerinin tamamlanması planlanmaktadır.

Üçüncü aşamada ise; sahada çalışan tüm sağlık personeline ulaşılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda, il düzeyinde, hastanelerde ve birinci basamak sağlık hizmeti sunan kuruluşlarda çalışan sağlık personelinin eğitimi, eğitici olarak yetiştirilen eğitim ekipleri tarafından gerçekleştirilecektir.

Bunun yanı sıra, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun birlikte yürüttüğü 4. Ülke Programı çerçevesinde; Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun teknik ve finansal desteği ile “Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesinde Din Görevlilerinin Rolü ve Uygulanacak Prosedürler Eğitimi Projesi”, Diyanet İşleri Başkanlığı personeline yönelik olarak gerçekleştirilecektir. Eğitimler kapsamında başta Ankara Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu Görevlileri olmak üzere Ankara ilindeki bütün din görevlilerinin; “toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını engelleyen geleneksel kabuller, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet, şiddet mağdurlarına yaklaşım tarzı, şiddetle ilgili yasal mevzuat ve genelgeler,” konularında eğitilmesi amaçlanmaktadır. Ankara ilindeki pilot uygulama sonuçlarının değerlendirilmesinin ardından Projenin ilerleyen yıllarda diğer illere yayılması konusunda karara varılacaktır.

Yine 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesinde yer alan “kadına karşı şiddetle mücadele konusunda kapsamlı bir ulusal eylem planının geliştirilmesi” hedefine yönelik olarak, ilgili tüm tarafların katkısı ile hazırlanan “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı” yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Ulusal Eylem Planı ile yasal düzenlemeler, toplumsal farkındalık ve zihniyet dönüşümü, kadının sosyo-ekonomik durumunun güçlendirilmesi, koruyucu hizmetler, tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri ve sektörler arası işbirliği olmak üzere 6 temel alanda iyileştirmeler hedeflenmektedir. Bu çerçevede, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği kuruluşlarına çeşitli sorumluluklar verilmiştir. 3500 adet basılan Eylem Planı'nın ilgili tüm kurum ve kuruluşlara dağıtımı yapılmıştır.

AB Katılım Öncesi Mali Yardımı 2005 Yılı Programı kapsamında Genel Müdürlüğümüzce hazırlanan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Yaygınlaştırılması Projesi” 2007 yılı itibariyle başlatılmıştır. İki bileşenden oluşan Projenin “Kurumsal Kapasite Oluşturma” başlıklı bileşeni Hollanda Sosyal İşler ve İstihdam Bakanlığı ile yürütülmektedir. Ekim 2008'de tamamlanması planlanan Projenin altı bileşeni bulunmaktadır. Bu çerçevede;

- Projenin, Genel Müdürlüğümüzün kurumsal kapasitesini güçlendirmeye yönelik çalışmaları kapsamında Genel Müdürlüğümüz personeline kurumsal gelişim, kurum içi ve dışı iletişim, proje yönetimi, toplumsal cinsiyet eşitliği, Avrupa Birliği müktesebatı ve Avrupa Birliği politikaları konularında eğitim programları düzenlenmiştir. Kapasite güçlendirmeye yönelik çalışmalarda süreklilik esas alındığı için, genel müdürlük personeline belirli aralıklarla hizmet içi eğitimler verilmektedir.
- Projenin diğer bir faaliyet alanı da Genel Müdürlüğün dokümantasyon merkezinin güçlendirilmesi ve web sitesinin geliştirilmesine amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, iç ve dış paydaşlar ile görüşmeler yapılmış, "Dokümantasyon Merkezinin Güçlendirilmesi ve Web Sitesinin Geliştirilmesi için Yapılan Analiz ve Değerlendirme Çalışmaları ile Öneriler" başlıklı taslak rapor hazırlanarak onaylanmıştır. Bunu takiben web sitesi ve kütüphane ile ilgili olan çalışmalara ekim ayı itibariyle başlanmış olup çalışmalar devam etmektedir. Bu çalışmaların yanı sıra, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü personeli tarafından Hollanda'da gerçekleştirilen staj programına katılım sağlanmıştır.
- Yine Proje kapsamında, çalışma yaşamına, mal ve hizmetlere ve eğitime erişimlerinde karşılaştıkları cinsiyet ayrımcılığında kadınlarımıza yardımcı olacak bir mekanizma oluşturulması gerekliliğinden hareketle "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kurumu Taslak Modeli" oluşturulması çalışmaları sürdürülmektedir. Söz konusu Modelin hazırlıklarında Avrupa Birliği müktesebatına uygunluk sağlanmaya çalışılmakta ve bu nedenle Avrupa Birliği müktesebatı ve uygulamaları incelenmektedir. Çalışmalar kapsamında; ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerinin katılımıyla bir çalışma grubu oluşturulmuş, Proje ortağı Hollanda ekibinin uzmanları tarafından çalışma grubu üyelerine AB müktesebatı hakkında bir eğitim semineri verilmiş ve kamu kurum ve kuruluşları, STK, üniversite,

sendika ve baro temsilcilerinin katılımıyla bir Ulusal Seminer düzenlenmiştir. Ulusal Seminer çıktıları ile çalışma grubu tarafından Hollanda, Macaristan ve İrlanda Eşitlik Kurumlarına yapılan çalışma ziyareti ve Hollanda Eşit Muamele Komisyonuna düzenlenen staj programından elde edilen bilgiler doğrultusunda konuya ilişkin taslak politika dokümanı hazırlanmaktadır. Ayrıca oluşturulması öngörülen “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kurumu” hakkında paydaşların görüşünü almak ve çalışmaya katkı sağlamak üzere proje illerinde (Gaziantep, Antalya, Bursa, Samsun), çevre illerin de katılımıyla bölgesel seminerler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu seminerlerden edinilen görüş ve öneriler rapor haline getirilip, önemli görülen noktalar taslak politika dokümanında da yer alacaktır.

- Projenin bir diğer hedefi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinde hükümet politikalarına temel oluşturacak bir "Ulusal Eylem Planı" hazırlanmasıdır. Hazırlanacak Ulusal Eylem Planı ile tüm taraflara verilecek sorumluluklar yoluyla daha hızlı bir süreçte toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve politikalara yerleştirilmesinin sağlanması beklenmektedir. Bu çerçevede gerçekleştirilen çalışmalarda, çeşitli illerde kamu kurum/kuruluşları ve STK'larla görüşmeler gerçekleştirilmiş, bu görüşmeler sonucunda bir haritalama çalışması raporu hazırlanmıştır. Bundan sonraki aşamada oluşturulan çalışma grupları tarafından kamu politikalarına temel teşkil edecek “kadınların eğitimi ve öğretimi, kadın ve sağlık, kadın ve ekonomi, yetki ve karar alma sürecinde kadın, kadının ilerlemesinde kurumsal mekanizmalar, kadın ve yoksulluk, kadın ve medya, kadın ve çevre” olmak üzere 8 kritik alana ilişkin politika dokümanları Ulusal Eylem Planı Taslağı oluşturulmasında girdi olarak kullanılmıştır. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı Ekim 2008’de proje kapanış toplantısında kamuoyuna duyurulacaktır.
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği kavramının tüm ana plan ve politikalara yerleştirilmesinde, toplumda farkındalığın artırılmasında izlenecek yolların ve paydaşların belirlenmesi oldukça önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Proje kapsamında iki iletişim stratejisi planının hazırlanması öngörülmektedir. Bunlardan ilki, “Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün İletişim Stratejisi”, diğeri ise “Ulusal Eylem Planı İletişim Stratejisi”dir. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü için “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İletişiminde Liderliği Ele Almak” başlıklı bir iletişim stratejisi kabul edilmiştir. Bu iletişim stratejisi kapsamında İletişim Koordinasyon Komitesi oluşturulmuştur. İletişim Stratejisi kapsamında, toplumun KSGM, toplumsal cinsiyet eşitliği ve Ulusal Eylem Planı konusunda bilgilendirilmesini kolaylaştırmak için bir İletişim Birimi’nin kurulması öngörülmektedir. Bu birim ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Ulusal Eylem Planının İletişim Stratejisi ise Ulusal Eylem Planı hazırlık çalışmalarını takiben hazırlanacaktır.
- Bilindiği gibi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli araçlardan biri eğitimler yoluyla farkındalığın ve duyarlılığın artırılmasıdır. Bu amaçla Proje kapsamında “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Programları” düzenlenmektedir. Öncelikle, eğitim programlarında kullanılmak üzere toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara yerleştirilmesinin önemini içeren bir “toplumsal cinsiyet eşitliği el kitabı” hazırlanmıştır. Ardından başlatılan eğitim programlarında öncelikle kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerden yaklaşık 100 kişinin katıldığı "Eğiticiler Eğitimi" programı gerçekleştirilmiştir. Sonraki aşamada ise politika oluşturulması aşamasında katkı sağlayacak olan kamu kurumlarında görevli politika uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilgilendirilmesini ve bu konuda farkındalıklarının artırılmasını amaçlayan "Uzmanlara Yönelik Eğitimler" kapsamında, kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapmakta olan yaklaşık 120 kişiye eğitim verilmiştir. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarının üst düzey yöneticilerine, belediye başkanları, belediye başkan yardımcılara ve diğer yerel yönetim temsilcilerine yönelik olarak Toplumsal Cinsiyet

Eşitliği Seminerleri düzenlenmiştir. Eğitim programlarının bir diğer aşaması olan “Politika Uygulayıcıları Eğitimi”nin, pilot iller olarak belirlenen beş ilde (Ankara, Gaziantep, Antalya, Samsun ve Bursa) kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ve sivil toplum kuruluşlarında hizmet sunan, bu hizmetlerden yararlanan kişilerle doğrudan temas halinde olan ve uygulamaya en yakın kişilere yönelik olarak düzenlenmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda, kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, sendikalar ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinden oluşan yaklaşık 400 kişinin eğitimi tamamlanmıştır. Bursa’da yürütülmekte olan eğitimlerin tamamlanmasının ile 500 politika uygulayıcısına ulaşılması hedeflenmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Yaygınlaştırılması Projesi’nin ikinci bileşeni olan “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi”, Avrupa Komisyonu’nun mali katkısı ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu’nun (UNFPA) teknik desteği ile yürütülmektedir. Bu Proje kapsamında, Avrupa Birliği ile uyum sürecinde gerçekleştirilmesi öngörülen siyasi kriterler doğrultusunda, kadınların insan haklarının geliştirilmesine yönelik olarak aile içi şiddetin yok edilmesine dair kurumsal yapıların geliştirilmesi ve güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Açılış toplantısı 22 Şubat 2007 tarihinde gerçekleştirilen Proje kapsamında, Ulusal Eylem Planının hazırlanmasının yanında bir veri tabanı modeli oluşturulması, risk altındaki ve şiddete maruz kalan kadınlara yönelik hizmet sunum modeli geliştirilmesi, çeşitli bilinçlendirme ve hizmet-içi eğitim program modülleri geliştirilmesi, ulusal iletişim stratejisi hazırlanarak uygulanması çalışmaları ile kadına yönelik şiddeti izlemek ve mücadele etmek için göstergeler belirlenmesi amacıyla ülke genelinde ilk kez kadına yönelik şiddetin kaynağı ve türleri nelerdir sorusuna yanıt verecek büyük ölçekli bir alan araştırması sürdürülmektedir.

Proje çerçevesinde;

- Projenin “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kamu Yetkililerinin Duyarlılığının Artırılması” hedefine yönelik olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet ve kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele konularında gelişmiş mekanizmalara sahip, Avrupa Birliği üyesi Avusturya ve Danimarka’ya, şiddet mağduru kadınlara hizmet sunumuna ilişkin kuruluşlarla bir araya gelmek, deneyimleri paylaşmak ve süregelen uygulamaları yerinde incelemek amacıyla 2007 yılında birer çalışma ziyareti düzenlenmiştir.

Bu çalışma ziyaretlerinin sonucunda katılımcılar tarafından diğer ülke hizmet sunum modellerine ilişkin olarak hazırlanan raporlar, Projenin uygulama illerinden Gaziantep ve Şanlıurfa’da, Mayıs 2008’de “aile içi şiddete maruz kalan veya risk altındaki kadınlara hizmet sunan kamu kurum ve kuruluşlarının kapasitelerinin bilgilendirme yoluyla artırılması” amacıyla düzenlenmiş olan “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele” toplantılarında sunulmuştur. Söz konusu toplantıları takiben, Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Çok Sesli Korosu tarafından “Türkülerimiz ve Kadınlar” temalı özel konser seslendirilmiştir.

- Aile içi şiddete maruz kalan veya risk altındaki kadınlara hizmet sunan kamu kurum ve kuruluşlarının kapasitelerinin bilgilendirme yoluyla artırılması amacıyla Haziran 2008’de Trabzon’da “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Toplantısı” gerçekleştirilmiştir.
- 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunla düzenlenen, üçüncü şahısların başvurusu ile şiddet uygulayan şahsa karşı gerekli tedbirlerin alınacağı hükmüne dikkat çeken, şiddet mağdurunun devletin koruması altında olduğuna, şiddete maruz kalan bireyin çaresiz olmadığına vurgu yapılan ve “Kadına yönelik aile içi şiddet suçtur. Göz yumma sessiz kalma” mesajının verildiği 2 spot film hazırlanmıştır. Hazırlanan spot filmler tüm ulusal ve yerel kanallara gönderilmiş, söz konusu kanallarda yayınlanmıştır.

- 25 Kasım Kadına Karşı Şiddete Son Uluslararası Günü vesilesiyle, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan spot filmler, posterler, billboard afişleri ile şiddet mağduru ve riski altındaki kadınları bilgilendirici broşürler 81 İl Valiliği ve Belediye Başkanlıklarına gönderilmiştir. Talep olduğunda tüm kamu kurum ve kuruluşları ile diğer kuruluşlara bilgilendirici ve görsel materyal desteği sağlanmaktadır.
- 25 Kasım “Kadına Karşı Şiddete Son Uluslararası Günü” nedeniyle toplumsal duyarlılığı ve farkındalığı artırmak amacıyla 15 Kasım 2007 tarihinde Ankara Kızılay Metrosunda “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete Son” standı oluşturulmuş, yaklaşık 5000 kişiye konuya ilişkin bilgilendirici materyallerin dağıtımı yapılmıştır.
- Geleceğin medya profesyonellerine toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik aile içi şiddet konularında farkındalık kazandırılmasını amacıyla ilki Ocak 2008, ikincisi Haziran 2008’de olmak üzere iki “Toplumsal Cinsiyet ve Medya” atölye çalışması gerçekleştirilmiştir.
- Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Adli Tıp Kurumu Başkanlığı temsilcilerinin katılımıyla Mart- Nisan 2008’de “Aile İçi Şiddet Gören ya da Risk Altında Olan Kadınlara Hizmet Sunan Kurumlar Arası İşbirliği ve Eşgüdüm” konulu 3 toplantı gerçekleştirilmiştir.
- Yerel medya kuruluşlarının kadına yönelik şiddetle mücadeledeki rolleri ve sorumlulukları hakkında duyarlılıklarının geliştirilmesini amaçlayan “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Yerel Medya Çalışanlarının Rolü ve Haber Yazma Atölyesi”nin pilot eğitimi Ankara’da yapılmış, bahse konu eğitimler İzmir, Gaziantep, Şanlıurfa ve İstanbul ve Trabzon’da gerçekleştirilmiştir. Ankara’da yapılacak eğitimin hazırlıkları ise sürdürülmektedir.
- Proje kapsamında, iletişim stratejisi oluşturulması, sığınmaevi kılavuzu hazırlanması, eğitim programları düzenlenmesi, kadına yönelik şiddetle mücadele kurumsal mekanizmaları ile hizmet sunum modeli, ulusal veri tabanı modeli ve bilgi sistemi oluşturulması çalışmaları sürdürülmektedir.
- Kadına yönelik şiddet konusundaki alan araştırmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Söz konusu araştırma TÜİK “Resmi İstatistik Programı” kapsamına alınmıştır.

Kamu kurum ve kuruluşları ile diğer kuruluşlardan gelen talepler doğrultusunda bilgilendirici ve görsel materyal desteği Genel Müdürlüğümüz tarafından sürdürülmektedir.

Şiddete Karşı Mücadelede Kurumsal Yapı

Temel insan hakları ve özgürlüklerinin ihlali olan kadına yönelik aile içi şiddet, bilindiği üzere kadınlara erkek arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerinin sonucu ortaya çıkan toplumsal bir sorundur. Bu sorun ile mücadelede en önemli mekanizmaların başında ise kadın sığınma evleri/konuk evleri gelmektedir.

Türkiye'nin ilk bağımsız kadın sığınma evi Kadın Dayanışma Vakfı tarafından 1993 yılında açılmıştır. Sığınma evi açılmasında öncü kuruluşlardan biri de 1995 yılında hizmete açtığı sığınma evi ile Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı olmuştur.

Ülkemizde kamu kurumlarına bağlı ilk kadın konuk evi ise Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı olarak 1990 yılında hizmete açılmıştır. Halihazırda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne (SHÇEK) bağlı 23 konuk evi bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşu, kaymakamlıklar, valilikler ve yerel yönetimlere bağlı

konuk evi/sığınma evlerinin sayısı ise 24'tür. (Bunlardan 2'si insan ticareti mağdurlarına aittir) Sığınma evi/konuk evi açılması konusundaki çalışmalar ivme kazanarak devam etmektedir.

Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı kadın konuk evlerine, eşler arası anlaşmazlıklar nedeniyle korumasız kalıp terk edilen kadınlar, cinsel, fiziksel ve duygusal istismara uğrayan kadınlar, kendi bünye veya çevre koşullarından doğan ve kontrolleri dışında oluşan maddi ve sosyal yoksunluk içine düşmüş kadınlar, istenmeyen evliliklerle karşı karşıya kalan kadınlar, daha önce madde ve alkol bağımlılığı olup da bu konuda tedavi görmüş ve alışkanlıklarını terk etmiş kadınlar, cezaevinden yeni çıkmış kadınlar ile evlilik dışı çocuk sahibi olan ve bu nedenle ailesi tarafından reddedilen kadınlar kabul edilmektedir.

Kadın konukevlerine kabul edilen kadınlardan, hiçbir geliri olmayan veya geliri olup temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olduğu saptanan kadınlara ve varsa beraberlerindeki çocuklarına harçlık, giyecek, tedavi, eğitim, yol giderlerinin karşılanması konusunda bütçe olanakları ölçüsünde yardım yapılmaya çalışılarak bakım ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Bunlara ek olarak, İçişleri Bakanlığı tarafından, Avrupa Birliği'nin mali katkısı, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonunun teknik ve uzmanlık desteği ile yürütülmekte olan “Şiddete Uğramış Kadınlara İlgili Sığınma Evleri Projesi” konuya ilişkin önemli bir çalışmadır. Bu Proje kapsamında, seçilen 8 ilde kadın sığınma evinin inşası, tefrişi, sığınma evinde çalışacak personel ile bu illerde şiddet mağduru ve şiddet riski altında olan kadınlara hizmet sunacak çalışmacıların eğitimleri gerçekleştirilecektir.

Şiddete uğrayan ya da uğrama riski taşıyan ve desteğe gereksinimi olan kadınlara yönelik danışma hizmetleri de kadına yönelik şiddetle mücadele diğer bir önemli mekanizmadır. Bu çerçevede;

- Şiddete uğrayan ya da uğrama riski taşıyan ve desteğe gereksinimi olan kadınlara ve çocuklara psikolojik, hukuki ve ekonomik alanda danışmanlık hizmetleri sunmak ve yararlanabilecekleri hizmet kuruluşları konusunda bilgilendirerek, gereksinim duydukları hizmet türüne en kısa zamanda ulaşmalarını sağlamak amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı “Alo 183 Aile Kadın, Çocuk, Özürlü Sosyal Hizmet Danışma Hattı” hizmet vermektedir.
- Barolara bağlı kadın danışma merkezleri, kadın hakları/hukuku komisyonu/kurulu adı altında Medeni Kanun başta olmak üzere, temel yasalarda kadın erkek eşitliğinin sağlanması konusunda çalışmalar yapmakta, kadın hakları ve nereye, nasıl başvurulacağı hususunda yeterli bilgiye sahip olmayan kadınlara ücretsiz olarak danışmanlık hizmeti vermektedirler.

Bünyesinde kadın hukuku komisyonu bulunan baro temsilcilerinin katılımıyla oluşan Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu (TÜBAKKOM) ise yine aile içi şiddet de dahil olmak üzere, kadınlara karşı yapılan her türlü ayrımcılıktan kaynaklanan sorunlara çözüm getirilmesi için çalışmalar yürütmektedir.

- Şiddete uğrayan kadınlara yönelik çeşitli hizmetler, sivil toplum kuruluşlarınca da yürütülmektedir. Bu kuruluşlar tarafından danışma merkezlerinde, kadınlara hukuki ve psikolojik destek verilmekte, gerekli hallerde de sığınma evlerinde barınma olanağı sağlanmaktadır.
- Bunlara ek olarak, SHÇEK' e bağlı 41 adet “Aile Danışma Merkezi”nde ve 72 adet “Toplum Merkezi”nde de şiddete uğrayan kadınlara psikolojik, hukuksal danışmanlık ve

ekonomik yardımlar yapılmakta, kadın konuk evlerinde kalma talebi olan kadınlar değerlendirilerek ilgili birimlere yönlendirilmektedir.

- Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresine bağlı 29 adet Çok Amaçlı Toplum Merkezi (ÇATOM) ise bölgede eğitim, yönlendirme, meslek edindirme vb. konularda kadınlara hizmet sunmaktadır.

Kadın Konusunda Uluslararası Alanda Yürütülen Çalışmalar

Günümüzde en önemli insan hakları ihlallerinden olan ve özellikle mağdurları kadınlar ve çocuklar olan insan ticareti konusunda, Türkiye hem transit hem de hedef ülke olarak bu sorunla mücadelede ulusal ve uluslararası işbirliği çerçevesinde çok yönlü çalışmalar sürdürmekte, bu çerçevede Genel Müdürlüğümüz Dışişleri Bakanlığının koordinasyonunda oluşturulmuş olan “İnsan Ticaretiyle Mücadele Ulusal Görev Gücü”nde yer almaktadır.

Yine Genel Müdürlük, ülkemizde kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, kadının hayatın her alanında güçlendirilmesi, hak, fırsat ve olanaklardan eşit olarak yararlanması amacıyla gerek ulusal gereksinimlerden, gerekse uluslararası yükümlülüklerimizden kaynaklanan çalışmalarda etkin rol oynamaya devam etmektedir.

Bu bağlamda; son dönemde uluslararası düzeyde gerçekleştirilen toplantılar ve bu toplantılar sonucunda imzalanan protokoller büyük önem arz etmektedir. Bu toplantı ve protokoller şu şekilde sıralanabilir:

- Azerbaycan Aile, Çocuk ve Kadın Sorunları Devlet Komitesi ile Türkiye Cumhuriyeti Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı arasında 6 Kasım 2007 tarihinde Azerbaycan’ın başkenti Bakü’de imzalanan İşbirliği Protokolü ile, iki ülke arasındaki benzer kültürel yapıya dayanarak, kadınların ve çocukların içinde bulunduğu dezavantajlı durumları ortadan kaldırmak, onların ekonomik ve sosyal haklarını devlet çatısı altında korumak amaçlanmaktadır. İmzalanan protokol ile karşılıklı bilgi ve tecrübe aktarımı yapılması, ortak stratejiler belirlenmesi ve projeler yürütülmesi mümkün olacaktır.
- Devlet Bakanı Sayın Nimet ÇUBUKÇU başkanlığında, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünden bir heyetin katılımıyla 9-11 Ocak 2008 tarihlerinde Tunus’a resmi bir ziyarette bulunmuş ve bu ziyaret çerçevesinde Tunus Cumhuriyeti Kadın, Aile, Çocuk ve Yaşlılar Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı arasında 11 Ocak 2008 tarihinde bir İşbirliği Protokolü imzalanmıştır. Söz konusu protokol ile, hükümetler arası kuruluşlar arasında işbirliği ve bilgi ve tecrübe paylaşımı yapılacak, sivil toplum kuruluşlarının bilgi ve tecrübelerinin artırılması için çalışılacak ve yine yasal ve sosyal alanda kadınlarla ilgili çalışan kurumların kapasitesinin güçlendirilmesi için işbirliği yapılacaktır. Ayrıca ziyaret süresince Sayın Nimet ÇUBUKÇU, Tunus Cumhuriyeti Başbakanı ile Kadın, Aile, Çocuk ve Yaşlılar Bakanı ile, Sosyal İşler, Dayanışma ve Yurt Dışında Yaşayan Tunuslular Bakanı ile temaslar gerçekleştirmiş, Tunus tecrübeleri hakkında bilgi almak için, yaşlı bakım merkezi, çocuklara yönelik sosyal ve kültürel merkezleri, kadın araştırma merkezi ve mağdur durumdaki kadınların istihdamına yönelik merkezleri ziyaret etmiş, Tunus Milli Aile ve Nüfus Ofisi ve sivil toplum kuruluşları ile bir araya gelmiştir.
- İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) tarafından düzenlenen “Kadınların Karar Alma Mekanizmalarına Katılımı” konulu Uzmanlar Grubu Toplantısı, 21-22 Ocak 2008 tarihlerinde Kuala Lumpur/Malezya’da gerçekleştirilmiş ve anılan toplantıya ülkemizi temsilen Kadının Statüsü Genel Müdürü başkanlığında bir heyetle katılım sağlanmıştır.
- Avrupa Birliği (AB) Komisyonu ve AB Dönem Başkanı Finlandiya ile 14-15 Kasım 2006 tarihinde Avrupa-Akdeniz (EUROMED) Süreci çerçevesinde 2007-2013 yıllarını

kapsayan Eylem Planı ve Siyasi Deklarasyonu hazırlamak üzere Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler ve çeşitli sivil toplum temsilcilerinin katılımı ile İstanbul'da düzenlenen "Toplumda Kadının Rolünün Güçlendirilmesi" konulu Bakanlar Konferansının organizasyonu Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nce gerçekleştirilmiştir. Toplantının sonucunda Bakanlar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, her türlü ayrımcılığın önlenmesi ve kadınların haklarının korunması için alınması gerekli önlemler konusunda mutabakata vardıkları bir metni onaylamışlardır. 22 Ekim 2007 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen "Kadının Toplumdaki Statüsünün Güçlendirilmesi" konulu Ad Hoc Toplantısına Genel Müdürlük tarafından katılım sağlanmıştır.

- 25 Şubat-7 Mart 2008 Tarihleri Arasında New York'ta Gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler (BM) Kadının Statüsü Komisyonu (KSK) 52. Dönem Toplantısına katılım sağlanmıştır. KSK 52. dönem toplantısının ana teması "Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Finansmanı ve Kadının Güçlendirilmesi" olarak belirlenmiştir.

Her yıl Şubat ayının sonu Mart ayının başında Birleşmiş Milletler bünyesinde 15 gün boyunca değişik gündemlerle toplanan Kadının Statüsü Komisyonu Toplantısının 2009 yılındaki 53. Oturumunda ele alınacak ana gündem maddesi, "HIV/AIDS kapsamında bakım verilmesi de dahil olmak üzere sorumlulukların kadın ve erkek arasında eşit olarak paylaşılması" olarak belirlenmiştir. Toplantı sırasında "kadınlar ve erkeklerin her düzeyde karar alma mekanizmalarına eşit katılımları" konusu da ikinci gündem maddesi olarak ele alınacaktır.

- Avrupa Konseyi Kadın Erkek Eşitliği Yönetim Komitesi (CDEG), yılda iki kez üye ülke uzmanlarının katılımı ile o yıl için hazırlanan çalışma planı çerçevesinde toplantılar gerçekleştirmekte, ülkemiz de ile söz konusu toplantıya katılım sağlamaktadır. CDEG'in son oturumu 39. Oturumu, 30 Haziran-3 Temmuz 2008 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.